1906

№ 217 ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 6

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 6 № 217

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿՈՎ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿՈՂԲԻ ԱՂԱՀԱՆՔԻ ԿԱԳԱԼԱՌՈՒ

ՔԵԱՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՋԱՆՓՈԼԱԴԵԱՆԻ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐԸ

յայտարարում են ի գիտութիւն

ԱՂ ԳՆՈՂՆԵՐԻՆ,

որ ժամանակաւոր, ցնոր կարգադրութիւն, աղի պատէրները ընդունվում են Կողբում: Նամակները և դրամը պէտք է ղրկել այս հասցէով՝ Сел. Кульпѣ, Беминэ Захарьевнѣ Джанполадовой.

3-ին. 5-ին և 8-ին 2—3

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, հոկտեմբերի 7-ին

Հայ Դրամատիկ ընկերութեան խումբը

կը ներկայացնէ

ՍՈՒԱՋԵԱՆՆԵՐ

Ողբերգութիւն 5 արար., 8 պատկերով, Շիլլերի, Թարգ. Փ. Վարդանեանի:

Սկիզբը ժամը ճիշտ 8-ին:

Տեղերի գները անցեալ տարվանն են:

Վարչութեան հերթապահ անդամ՝ Ռ. Յովհաննիսեան

Ռեժիսոր՝ Յ Աբէլեան

տա. 1—2

Մօտիկ ապագայում բացվելիք Ցիցիանովսկի վերելքով էլէքտրաքարշի երթեւեկութեան պատճառով ի նկատ առնելով այն վտանգը, որ կառաջանայ բեռնակիր կառքերի և էլէքտրաքարշի երթեւեկութեան ժամանակ, քաղաքային վարչութիւնը սրանով յայտարարում է, որ Ցիցիանովսկի վերելքով սրանից յետոյ արգելվում է ամեն տեսակի սայլերի, բեռնակիր կառքերի—բացի ֆուրգոնների—երթեւեկութիւնը: Իսկ Պեսկովսկի փողոցի և Կախետինսկի հրապարակի հետ հաղորդակցութիւն կը պահպանվի Լազարեւսկի և Արսէնալնի փողոցների շնորհիւ:

տա. 1—2

Լեւոն Սարգսեանի կազմած և 14-ին սեպտեմբերի հաստատված ուսուցչական խմբից մի քանիսը խնդրում են և միւսներին հաւաքվել մեր գործերի համար խօսելու: Երկրորդ անգամն ենք յայտարարութիւն տալիս դէմքերը չը ճանաչելու և հասցէները չիմանալու պատճառով: Ժամի 12-ին, կիրակի օրը. Ртищевская, № 19, д. Свѣчникова.

տա. (ռ. կ.)

Մեկնելու պատճառով

արժան վաճառվում է մի

ԱՄԱՌԱՆՈՑ,

որ գտնվում է Եալտայում, հայկական նոր կառուցված եկեղեցուն կից և որը բաղկացած է 30 սենեակներից բոլոր յարմարութիւններով—հովասուն այգի, վաննա, ջուր, ջրանցք և այլն:

Պայմանների մասին դիմել տիրոջը—Պետերբուրգ, Капилети, Садовая, собст. дача.

տա. 3—5

ԿԱՆԱՆՑ ԿԼԻՆԻԿԱՅԻ

պրօֆ. Սնեգիրեվի նախկին օգնական

ԲԺԻՇԿ

Դ. Ն. ԱԹԱԲԷԳԵԱՆ

Ընդունում է կանացի և մանկաբարձական հիւանդութիւն ունեցողներին Մոսկվայում: Խորհրդակցութիւնը պրօֆեսորների մասնակցութեամբ: Հասցէն՝ Тверская, Козицкій пер., д. Бахрушина, кв. 230.

տա. 8—10

ԲԺԻՇԿ

Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

Ներքին ու երեխայոց հիւանդութիւնների

Ընդունում է առաւ. 9—11 ժ. երեկ. 5—7 ժ., Ելիզավետինսկայա փողոց տուն № 21.

տա. (ա. օ.) 6—10

Ա. ՄԵԼԻՔ-ԱԼԼԱՀՎԵՐԴԵԱՆ

ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ և ՄԱԹԵՄԱՏԻՔԱԿԱՆ

առարկաների դասեր:

տա. Межевая, 2. 15—20

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թատրօնական միութիւն. Տեղեկատու Զանգեզուրի. Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան համագումարը. Կուսակցութիւնների շուրջը. Շարժումներ և հետեւանքներ. Յովնանեան դպրոցի տեսչի հարցի առիթով. Գանձասարի վանքը կործանվում է. Ստոլիպինի խօսակցութիւնը Նօզօնի հետ. Պարսից Իսահակեան դպրոցի բացումը. Մատենագրութիւն. Նամակ Գանձակից. Այդ էր պակաս. Ինչ անուն տալ այդ արարքին. Մի ոսկեզօծեք փաստերը. Արծիւները. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ—Պարսից յեղափ. շարժումը Ատրպատականում. Ինչպէս կատարել ընտրութիւնները Պարսկաստանում. կանանց ազատագրական շարժումը Չինաստանում. Թիւրքիայի հայերի ազգային նոր վարչութեան ընտրութիւն. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,

ԹԱՏՐՕՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

I

Դրամատիկական ընկերութեան ընդհանուր ժողովում դերասան Յ. Աբէլեան մի առաջարկութիւն արեց հայ թատրօնական ցանց կազմելու մասին:

Այդ առաջարկով Թիֆլիսը, իբրև կենտրոն, կը կապվէ գաւառների հետ և բոլորը միասին կը կազմակերպեն ներկայացումների գործը ամեն տեղ:

Այն ժամանակ բոլոր դերասանական ույժերը կը միանան մի մեծ ամբողջութեան մէջ, որը հնարաւորութիւն կը տայ թէ կենտրոնում և թէ գաւառներում փոփոխակի ունենալ նշանաւոր դերասանական ույժեր և միաժամանակ կենդանութիւն տալ գաւառական խմբերին, որոնք ներկայումս առանց յատուկ կազմակերպութեան չունեն յարատև գործունէութիւն և կախված են պատահական հանգամանքների նպաստաւոր զուգակցութիւնից, որը կարող է լինել և չը լինել:

II

Այդ առաջարկը հաւանութիւն գտաւ ժողովականների կողմից, մանաւանդ որ գաւառական բեմերի զարգացման հարցը մի քանի անգամ յարուցվել է և նախկին ժողովներում, իբրև մի հերթական պահանջ:

Դրամատիկական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը ընտրեց մի յատուկ յանձնաժողով, որ կը զբաղվի թատրօնական հարցի մանրամասն քննութեամբ և կը ձեւակերպէ այն յօդուածները, որոնց ցանկալի է մտցնել ընկերութեան կանօնադրութեան մէջ, որպէսզի կարելի լինի այնուհետև դիմել հարցի գործնական իրագործութեան:

Մեծ աշխատանք չէ պահանջվում յանձնաժողովից, ուստի և յոյս կայ, որ նա շուտով կարողանայ ներկայացնել իր եզրակացութիւնները:

III

Երբ որ դերասանական բոլոր ույժերը կը միանան միմեանց հետ մի ընդհանուր կազմակերպութեան մէջ, այն ժամանակ կարելի կը լինի ծրագրել ներկայացումները ամբողջ տարվայ համար և կազմել մի շարք մշտական խմբեր, որոնք կը գործեն երկրի զանազան մասերում: Խմբերի մէջ կը լինեն ույժերի փոխանակութիւններ և որոշ ժամանակամիջոցում հնարաւոր կը լինի պիեսները դարձնել ամեն տեղերի սեփականութիւն և թէ գաւառը ծանօթացնել դերասանական բոլոր ույժերի հետ:

Անշուշտ՝ սկզբում գործին կը մասնակցեն մի քանի բազմամարդ կենտրօններ, իսկ յետոյ կանօնաւոր թատրօնը կը սկսէ մուտք գործել և աւելի փոքր տեղերը:

IV

Թէ դերասաններին պահելու և ապահովելու, թէ ռեպերտուարը ճոխացնելու և թէ փոքր ի շատէ լուրջ թատրօնական գործ ձեռնարկելու համար կարեւոր է, որ մեծ լինի այն հասարակութիւնը, որ յաճախում է թատրօն և խոշոր այն գումարը, որ մտնում է թատրօնի գանձարանը: Եւ ահա միացնելով բոլոր դերասաններին մի կազմակերպութեան մէջ մենք ստանում ենք մեծ թատրօնական հասարակութիւն և մեծ դերասանական կազմ:

Անշուշտ ամեն մի խոշոր գործ ունի կեանքի մէջ իրագործութեան ժամանակ մի շարք դժուարութիւններ, որոնց դէմ մաքառելը աշխատանք կը պահանջէ և այդտեղ ևս պէտք է գործակցութեան հրաւիրել գաւառների այն ույժերը, որոնք կարող են նպաստել գործին:

V

Եթէ Թիֆլիսը, Բագուն, Երևանը, Գանձակը, Ալէքսանդրօպօլը և մի քանի ուրիշ կենտրօններ կարողանային սկզբնական միութիւնը կազմել, դրանով նրանք հիմք դրած կը լինէին ապագայ թատրօնական աւելի խիտ ցանցի համար:

Փորձը պէտք է սկսել հէնց այժմեանից և պատրաստել հող ապագայի համար: Եթէ զանազան տեղերում չը կան յատուկ թատրօնական կազմակերպութիւններ, կան խմբեր, որոնք միշտ աջակցել են թատրօնական ձեռնարկութիւններին: Եւ եթէ դրամատիկական ընկերութիւնը հրաւէր կարդայ, տեղական խմբերը, անտարակոյս, արձագանք կը տան և հիմք կը դրվի ընդարձակ գործունէութեան համար:

Ա. Քալանթար

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ

—

Գորիս, սեպտեմբերի 25-ին

Նոյն անմխիթար, նոյն կսկծալի դրութիւնը մինչև այսօր շարունակվում է Ղարաբաղում: Տանջվող և ցրված հասարակութիւնը իր պատիւը ոտնատակ չը տալու համար, իր լացող, սար-քոլ ընկած երեխաների դրութիւնը ի նկատի առնելով, ներկայ ամենասուղ միջոցներով կարողացաւ կառավարութեան պահանջների երկու կէսերին բաւարարութիւն տալ:

Խեղճ գիւղացին իր վերջին պուտ ցորենը, իր վերջին գործը, իր որդու բերնի պատառը խլեց և անյայտ կորած, իրանից միանգամայն հեռու կատարված մի ոճիրի, անյայտութեան մէջ սպանված աւազակ Խանլարի արնագինը տուեց՝ 2005 ր., որից 1500 ր. որոշված տուգանքն է, իսկ մնացածը աւազակի ձին և հրացանը փոխարինող տուգանքը:

Պահանջի երկու կէսերին այսօրինակ բաւարարութիւն տալով, գիւղի պատիժը չը մեղմացաւ, և նոյն ծանր պայմանները շարունակվում են և այժմ:

Կառավարութեան կողմից կը հեռագրվի գեն. Բաուէրին, որից յետոյ զօրքը կամ կը հեռանայ և կամ կը մնայ ու միւս պահանջները վրա կը կանգնէ:

Գորիսում, Խոտում և Մազանջուղում պատսպարվող քարահունջեցիք աննախանձելի դրութեան մէջ են. հաց չը կայ, հագնելու և քնելու շորեր չունեն խեղճերը այս ամպամած, անձրևոտ և ցուրտ օրերին: Գիւղում մնացող տղամարդկանց և դրսում ապրող կանանց և երեխաների համար հաց չը կայ. ալիւրը գիւղումն է գտնվում, իսկ թխող կանայք դրսումն են և այսպիսով խեղճերը հնարաւորութիւն չունեն հաց թխելու և սովածներին հաց տալու:

Երէկ, ամսիս 24-ին, լրանալով տաթեւացիների տուգանքի ժամանակը, խեղճ գիւղացիք բերին իրանց բաժին 3000 ր. տուգանքը և յանձնեցին գաւառապետին: Գիւղացիք լալիս էին և պատմում, թէ ինչ միջոցներով են կարողացել հաւաքել այդ գումարը:

—Էլ տան մէջ կուժ, խալիչա, կարպետ չը մնաց,—ասում էին նրանք,—բոլորը, բոլորը ծախեցինք և մի կերպ լրացրինք 3000 ր. տուգանքը:

Խնձորեսկից ցած գտնվող թուրքերը կրկին սկսեցին անկարգութիւններ և սպանութիւններ կատարել:

Ամսիս 22-ի գիշերը, երբ խնձորեսկցի եզնարածները գոմշանի եզները պահում էին Բչեցոց ձորում, որը սահմանակից է թուրք Ալղուլլին և Մազմազքին, յանկարծ վրա են թափվում երեքգծեան հրացաններով զինված մի քանի թուրքեր, քշում տանում են 6 լաւ եզներ, գնդակահարում, սպանում են Բաբա Իսրաելեանին և թողնում գնում են: Միւս երկու ընկեր եզնարածները մի կերպ թողնում գնում են գիւղը և իրողութեան մասին յայտնում գիւղացիներին: Փախածները յականէ յանուանէ ճանաչում են թուրքերին: Տանուտէրը բաղօրով յայտնեց գաւառապետին. բայց թէ ինչպէս կը վերաբերվի կառավարութիւնը դէպի թուրքերը, այդ շուտով կերևայ:

Անմեղ հայ գիւղերը տանում են մի շարք անտանելի և սոսկալի պատիժներ. բայց թէ մազմազցիք և ալղուլցիք կը պատժվե՞ն, այդ էլ շուտով կերևայ:

Սաղանդարեան

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—

Հելսինգֆորս, 28 սեպտեմբերի

Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան անդամների համագումարը Հելսինգֆորսում, հակառակ ամեն անհիմն լուրերին, ինչպէս յայտնի է, հաւաքվեց: Ներկայ էին մօտ 200 պատգամաւորներ: Դրանց թւում կային մի քանի հայեր. Թիֆլիսից նահանգից՝ իշ. Գ. Թումանեան և Գ. Վերմիշեան, Բագուից՝ ինժեներ Մէք. Ալիբեգեան, Ռոստովից՝ բժիշկ Աչեմեան և Կայալեան (գործարանատէր), Կովկասեան-Ստաւրօպօլից՝ ուսանող Ա. Տիկաչեէվ, Մելիտոպօլից՝ Մուրզայեան, և կարգադրիչների թւում՝ Մինաս Բերբերեան: Կայսրութեան զանազան մասերի մուսուլմաններից ստացվում էին մօտ 20 հոգի, սակայն եկաւ միայն մի հոգի—Կազանից՝ կենտրօնական կոմիտէի անդամ Ակչուրինը: Համագումարում չը կար ոչ մի վրացի և ոչ մի լեհացի, իսկ Պրիբալթեան նահանգներից՝ Տենիսօնը:

Կալուգայի նահանգի պատգամաւոր՝ Պետական Դումայի նախկին անդամ պ. Օբնինսկի, իր ճառի մէջ ի միջի այլոց ասաց. «Մեր պետութիւնը ծանր կրիզիսում է գտնվում: Նա հազիւ թէ կարող է դուրս գալ նրանից առանց մտցնելու ծայրերկրներում ֆեդերատիվ կամ գոնէ ինքնավար կազմութիւն: Ապագայ Դումայի առաջ շատ հրատապ հարցեր կան դրված: Բայց առաջին տեղում, երևի, դրված կը լինի ինքնավարութեան հարցը»:

Բայց այդ հարցի—ինչպէս և առհասարակ տեղական ինքնավարութեան հարցի վերաբերմամբ համագումարը քիչ ուշադրութիւն նուիրեց. համարեա ամբողջ ժամանակը խօսում էին վըբորգեան յայտնի կոչի մասին և քննում էին թէ որքան նա իրագործելի է ներկայումս: Կենտրոնական կոմիտէն այդ հարցին բացասաբար վերաբերվեց, բայց գաւառական պատգամաւորներից շատերը սպառնում էին անջատվել կուսակցութիւնից, եթէ նա չուզենայ մուտք գործել ևաննդուն օպպօզիցիայի ճանապարհը: Մեծամասնութիւնը գերադաս համարեց միջին ճանապարհը, գտնելով որ պասիվ դիմադրութիւնը անհրաժեշտ է այն բոլոր դէպքերում, երբ կառավարութիւնը չնդվում է օրէնքի հողից, սակայն նա միևնոյն ժամանակ ներկայ մոմենտը կոչեց յայտարարելու համար անպարտեաջող համարեց և հարկաւոր գտաւ առայժմ բաւականանալ՝ կազմակերպելով հասարակական կարծիքը և նախապատրաստելով ազգաբնակութիւնը առաջիկայ ընտրութիւնների համար:

Թ.

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

—«Բունդի» կենտրօնական կոմիտէն ուղարկել է իր բոլոր կազմակերպութիւններին մի յայտագիր, որ «Բունդը» մտնում է ռուսաց սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան մէջ: Այդ յայտագրի մէջ ասված է, որ «Բունդը» ևս, ինչպէս որ բոլոր միւս ազգային սօցիալ-դեմօկրատական կազմակերպութիւնները, անհրաժեշտ է գտնում ռուսական համայն պրօլետարիատի միացման համար մանել կուսակցութեան մէջ: Բայց «Բունդը» չէ հրաժարվում իր կազմակերպութեան դաւանանքներից և բոլոր ազգութիւնների համար ազգային-կուլտուրական ինքնավարութիւն ստանալու պահանջներից: Այդ դիրքը նա կը պաշտպանէ կուսակցութեան մէջ ազգային հարցի բազմակողմանի մշակման ու ուսումնասիրութեան ճանապարհով:

—Ի նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ «Բունդը» արդէն մտել է ռուսաց սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան մէջ, նրա կենտրօնական կոմիտէն քննութեան է առել այն հարցը, թէ ինքը ինչ դիրք պէտք է բռնի կուսակցութեան V-րդ արտակարգ համագումար հրաւիրելու մասին, որի համար, ինչպէս յայտնի է, ագիտացիա են անում նախկին մեծամասնականները: «Բունդի» կենտրօնական կոմիտէն շտապողական համագումար հրաւիրելու դէմ հակառակ կարծիք է յայտնել, գտնելով որ ներկայ մոմենտը չափազանց անհնպաստ է դրա համար հետևեալ պատճառներով: Ռուսաց սօցիալ-դեմօկրատական կազմակերպութեան մէջ նորերս մտած երեք խոշոր ազգային սօցիալ-դեմօկրատական կազմակերպութիւնները դեռ ևս չեն ընտելացել իրանց նոր դրութեանը, դեռ չեն ծանօթացել կուսակցութեան գործիչների հետ: Այդ պատճառով նրանց ազդեցութիւնը կարող է ներգործական չը լինել կուսակցութեան գործունէութեան և նրա կենտրօնական հաստատութիւնների ընտրութիւնների վրա:

Բացի դրանից ներկայումս համագումար հրաւիրելը կարող է ֆրակցիօնական տարաձայնութիւնները ռուսաց սօցիալ-դեմօկրատական բանւորական կուսակցութեան շարքերում աւելի մեծացնել:

Երկրի քաղաքական վիճակը, ի նկատի առնելով մօտիկ ապագայում Պետական Դումայի ընտրութիւնները յայտարարելու ժամանակը, նոյնպէս չէ պահանջում արտակարգ համագումար հաւաքել: Մանաւորապէս «Բունդի» մասնակցութիւնը համագումարում անհնարին է, որովհետև նորերս տեղի ունեցած «Բունդի» VII համագումարի նախապատրաստութիւնները չեղել են «Բունդի» կազմակերպութիւններին իրանց առօրեայ աշխատութիւններից՝ պահանջելով նրանցից դրամական մեծ ծախքեր:

Այդ մաքով էլ կազմվել է «Բունդի» կենտրօնական կոմիտէի շրջաբերականը իր կազմակերպութիւններին:

—Սեպտեմբերի 20-ին կայացել է կենտրօնական շրջանի սօցիալ-յեղափոխական կուսակցութեան 29 կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների համագումարը:

Նիստը բացվելուն պէս համագումարը ոտքի կանգնելով յարգեց իր կուսակցութեան ամենաաչքի ընկնող անդամներից մէկի՝ մօտ ժամանակներս մեռած ընկեր Մ. Ռ. Գոցի յիշատակը: Համագումարը տևել է մօտ 3 օր և մշակել է հետևեալ հարցերը. 1) կուսակցութեան վերաբերմունքը դէպի ներկայ մօմենտը, 2) թէ ինչ դիրք պէտք է բռնէ նա երկրորդ Պետական Դումայի ընտրութիւնների վերաբերմամբ, 3) կենտրօնական շրջանի կազմակերպութեան կանօնադրութիւնը: Առաջին երկու հարցերի մասին համագումարը ընդունեց բանաձև, որով Դումայի ընտրութիւնների վերաբերեալ հարցը ցանկալի է համարել ենթարկել կուսակցական ռեֆերենդումին, իսկ կազմակերպութեան առիթով, համագումարը մշակել է նոր կանօնադրութիւն կենտրօնական շրջանի կազմակերպութիւնների համար՝ հիմք ընդունելով նրանց ռամկավարական կազմակերպութեան պրինցիպները և իւրաքանչիւր առանձին կազմակերպութեան համար բաւականաչափ ինքնավարութիւն:

—«Око» լրագիրը տեղեկութիւն է ստացել, որ բանւորական շրջաններում ամենաընդարձակ չափերով կազմակերպվում է սօցիալ-յեղափոխական կուսակցութեան բանւորական միութեան խորհուրդը, որը արդէն տարածվել է Պետերբուրգի բոլոր գործարաններում և ֆաբրիկաներում: Բացի քաղաքական և տնտեսական խնդիրներից, այդ կազմակերպութիւնը, որ ծնունդ է առել Պետերբուրգի կոմիտէին կից գոյութիւն ունեցող խորհրդի ձևով, զբաղվում է առհասարակ պրօլետարիատի ամեն տեսակ կարիքների քննութեամբ: Այսպէս օրինակ, ալկօհոլիզմի զարգանալը բանւորական միջավայրում, հարկադրում է միութեանը ամեն տեսակ միջոցներ ձեռք առնելու այդ ախտ չարիքի ու նրա ժամանների դէմ մաքառելու համար:

—Լուրերին նայելով, հոկտեմբերի 17-ի միութիւնը ներկայումս իր տրամադրութեան տակ ունի 350,000 ր. ընտրողական պայքարի համար: Ինչպէս հաղորդում են, այդ գումարը դեռ աւելանալու է համաձայն կենտրօնական կոմիտէի կարիքների:

ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ

—

—«Бирж. Вѣд.» լրագրին հեռագրում են Րիգայից, որ այնտեղ մի քանի օր առաջ զինուորական-դաշտային դատարանը, 16 ժամ տևող նիստից յետոյ, մեղադրվողներից երեք հոգու արդարացրել է, իսկ երկուսին դատապարտել տաժանակիր աշխատանքի: Դրանք բոլորն էլ մեղադրվում էին քաղաքապահների և թաղական ոստիկան Սուսլովին սպանելու ու կողոպուտներ անելու մէջ: Ամենից աւելի լուրջ մեղադրական փաստեր կային Նեստոր, Կրասովսկու, Դրէյլինգի և Կալյնինի դէմ: Տաժանակիր աշխատանքների դատապարտվեցին միայն Նեստոր և Սմուրգիսը, իսկ միւսներն արդար ճանաչվեցին: Չը նայելով դրան, Պրիբալթեան երկրի գեներալ-նահանգապետ Սօլլօգուբի որոշմամբ՝ կայացած վճիռը բեկանվեց և գործը վերաքննվեց երկու օրից յետոյ զինուորական դաշտային դատարանի նոր կազմի մէջ: Նիստը շարունակվեց կէսօրվայ ժամի 12-ից մինչև միւս օրվայ առաւօտեան ժամի 4-ը: Դատարանը Կալյնինին նորից արդարացրեց, իսկ միւսներին դատապարտեց մահվան պատժի կախաղանի միջոցով: Մահվան դատապարտվածներից Նեստոր 19 տարեկան է, իսկ Սմուրգիսը 16 տարեկան:

—Սրանից մի քանի ամիս առաջ Իվանօվօ-Վօզնեսենսկում միտինգի ժամանակ յեղափոխական ճառ արտասանելու համար կալանաւորվել էր տարիքաւոր մի կին, որը, ինչպէս պարզվեց, մասնակցել էր 1881 թւի մարտի 1-ի անցքերին. դա տիկին Կօրօզևան էր, որը Կօրօզև-Բօգդանօվիչի հետ միասին Պետերբուրգում այն ժամանակվայ «Малая Садовая» փողոցի վրա մանրավաճառ խանութ էին կապելով վերցրել, որի միջից գետնափոր մի ճանապարհ էին շինել դէպի փողոցը՝ Ալէքսանդր II կայսրի անցնելու ժամանակ պայթիւն առաջացնելու նպատակով: Մահվան դատապարտվելով՝ Կօրօզևան ներումն ստացաւ և մահվան պատիժը փոխարինվեց մշտական տաժանակիր աշխատանքի, սակայն որը բնակութեան փոխարինվեց յետոյ: Անցեալ տարվայ հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստից յետոյ Կօրօզևան իրան ազատ համարելով՝ Սիբիրից վերադարձաւ: Այժմ նա Վլադիմիրսկի նահանգական դատարանի հոկտեմբեր ամսում սկսվող նոր նստաշրջանի առաջ ներկայանալու է իբրև մեղապարտ աքսորավայրից փախչելու համար:

(«Око»)

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՏԵՍՉԻ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Երբ կարդում եմ լրագրութեան մէջ Յովնանեան դպրոցի տեսչական հարցի շուրջը յօդուածները, ակամայ ինձ հարց եմ տալիս՝ ինչ ենք անում և ուր է տանում մեր բռնած ընթացքը:

Մի յեղափոխական կուսակցութիւն, որը տասնեակ տարուց աւել գործել է զուլումի երկրում, որ գէթ մի մօտաւոր նպատակ ունի՝ յեղափոխել սուլթանի բռնակալական ռէժիմը, այսօր այնքան է փոքրացել և փոքրոգի դառել, որ իր դաշնակցական հոգաբարձուների ձեռքով ուզում է արտաքսել, անպատւել մի տեսչի պատիւը, որ իբրև տեսուչ ոչ մի պակասութիւն չունի: Մենք, Ներսիսեան դպրոցի սաներս, որքան էինք փափագում տեսնել այդ մարդուն տեսուչ Ներսիսեան դպրոցի: Բայց մեր հոգևոր բիւրօկրատիայի շնորհիւ չաջողվեց, թէև հոգաբարձութիւնը նրան ընտրել և հրաւիրել էր:

Ի՞նչն է պատճառը, որ Դաշնակցութիւնը հալածում է պ. Լևոն Սարգսեանին իբրև տեսուչ: Ահա թէ ինչը: Նա բողոքեց Դաշնակցութեան բռնակալական ռէժիմի դէմ. Եւ Դաշնակցութիւնը, նեղն ընկած, փոխանակ հերքելու պ. Լ. Սարգսեանի փաստերը, փքբփուրը բերանին «սօցիալիզմ», «աշխատաւոր մասսա», «աշխատաւորների քրոնիկոն» և այլերով թող է ուզում փչել ընթերցող հասարակութեան աչքերին:

Ի՞նչ պիտի անենք ձեր այդ փքուն ճառերը, երբ իրականութիւնը ցոյց է տալիս, որ դուք աշխատաւոր մասսայի «գերագոյն» շահերին հակառակ էք գնում:

Դուք այդտեղ հաւասարութիւն, եղբայրութիւն էք քարոզում. եկէք գաւառ և տեսէք, թէ ձեր արբանեակները ինչ են քարոզում. սպանութիւն, ալան-թալան:

Բաւական է, պարոններ, հասկացէք, թէ ինչ էք անում: Կամ թողէք յեղափոխութիւնը և իբրև սովորական «հայ քրիստոնեաներ» մասնակցութիւն ունեցէք մեր առօրեայ գործերին, կամ թէ թողէք այդ գործերը այն հասարակական գործիչներին, որոնք հետաքրքրվում են այդ գործերով, իսկ դուք շարունակեցէք յեղափոխութեան սուրբ գործը:

Իսկ դու, Էջմիածին, գիտե՞ս թէ ինչ ես անում: Հասկացե՞լ ես, որ քո երկդիմի ընթացքով քիչ է մնում, որ սահեձես Դաւիթ և Դանիէլ կաթողիկոսների անդառնալի օրերը: Հերիք է որքան օրինազանց և խաղալիք եղար աղդեցիկների ձեռքին: Դրանով դու քեզ ես փոս փորում:

Պ. Լևոն Սարգսեանի հեռացումով Յովնանեան դպրոցից երբեք չի վերականգնի Դաշնակցութեան պատիւը և արդարութիւնն էլ չի պայմանի ճշմարտութիւնն սաելուց:

Էն—էն

Ախալքալաք, սեպտեմբերի 30-ին

ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ՎԱՆՔԸ ԿՈՐԾԱՆՎՈՒՄ Է

—

Նորերումս ես այցելեցի Գանձասարը: Վանքը հեռուից իշխում է անտառապատ լեռների վրա և կարծես մի սքանչելի կնիք է Խաչէնի ձոր բնութեան մէջ դրոշմած. բայց երբ որ մօտենում էք նրան, ինչ ողբալի վիճակում էք գտնում Արցախի այդ կաթողիկոսանիստ աթոռը: Այդ հնադարեան հոյակապ յիշատակարանը, որը դարերի ընթացքում լոյս և գիտութիւն էր սփռում իր շուրջը, որը մտաւոր և քաղաքական կեանքի կենտրոնն էր, այժմ ողորմելի դրութեան մէջ է գտնվում և կատարելապէս մոռացութեան է մատնված: Խեղճ, անխնամ, այլանդակված ծերունին նայում է մոլորված իր շուրջը, իր ապերախտ ժողովրդի վրա և կարծես արցունք է թափում իր ամեն մի մամռապատ քարից: Քարայրերի ճեղքերից, որոնց մէջ ճոխ բուսականութիւն է աճում, ջուրը թափանցում է կամարների և պատերի մէջ, հեղեղում է և քայքայում ամբողջ տաճարը: Բայց և այնպէս գեղեցկատեսիլ է գորշ ծերունին իր հպարտ, պարզ և ներդաշնակ գծերով:

Արևմտեան կողմից կցված է զանգակատունը, որը խափանում է տաճարի ճակատը և նսեմացնում ընդհանուր տպաւորութիւնը. դա կաթողիկոսների և մեծ իշխան Հասան-Ջալալ-Դօլայի դամբարանն է, և թէպէտ համեմատաբար նորագոյն շինութիւն է, բայց աւելի է փչացած. նրա յարկի քարերը շատ տեղ թափվել են: Կասկած չը կայ, որ առանց շուտափոյթ վերանորոգման ամբողջ տաճարը մօտիկ ապագայում փլատակների մի կոյտ կը դառնայ: Բաւականաչափ աւերված են նոյնպէս խուցերը և այլ շինութիւնները. լաւ պահպանվել է միայն մի երկյարկանի՝ Անտոն վարդապետի վանահայրութեան ժամանակ շինված տունը, որը բաղկացած է վեց մեծ սենեակներից: Բոլոր շինութիւնները և ընդարձակ բակը մօտ մի դեսեատին տեղ են բռնում և շրջապատված են հին կիսաւեր պատերով:

Վանահօր պաշտօնը վարում է գիւղական քահանան. գործակալը կառավարում է վանքապատկան կալուածները, իսկ վանքը յանձնված է մի ծերունի պահապանի հոգատարութեան. նա է Գանձասարի միակ բնակիչը:

Մեզ սովորաբար կուլտուրական ազգ են համարում. դա կասկածելի է թւում, երբ որ դիտում էք այդ աւերված սրբավայրը, այդ սքանչելի պատմական յիշատակարանը, որի նմանը իւրաքանչիւր կուլտուրական ազգ ամենայն հոգացողութեամբ կը պահպանէր և որով նա կարող էր հպարտանալ. բայց չէ՞ որ նոյն ազգն է ստեղծել այդ և շատ նոյնանման գեղարուեստական գործեր: Պէտք է խոստովանենք ճշմարտութիւնը. ժողովուրդը, շնորհիւ բռնի խնամատարութեան, գտնվելով շարունակ մի այնպիսի ռեժիմի ներքոյ, որը միշտ հակառակ է եղել ազատ նախաձեռնութեան, վայրենացել է: Ո՞վքեր են նրա խնամատարները. կառավարութիւնը, որը նրանից միայն հարկեր է պահանջում և փոխարէն ոչինչ չէ տալիս. հարուստը, որ իր սեղանի փշրանքներն է նրան նետում. ինտելլիգենտը, որը գիւղը թողած բախտ է որոնում մեծ քաղաքներում. հոգևորականը, որը ողկրամոլութեամբ է վարակված:

Ներկայ ժամանակը անթիւ պահանջներ է առաջացնում, և թէպէտ առաջնակարգ կարիքների շարքումը չէ Գանձասարինը, այնու ամենայնիւ. մենք յանցանք կը գործենք, եթէ չը հոգանք նրա օրհասական վիճակի համար. հարկաւոր է գոնէ ամենակարեւոր վերանորոգումներին անմիջապէս ձեռնարկել, ապահովացնելով տաճարը ջրի ազդեցութիւնից: Դրա համար հազիւ թէ երկու հազար րուբլուց աւելի ծախք պահանջվի, իսկ արմատական վերանորոգումը կարելի է յետաձգել մինչև աւելի նպաստաւոր օրեր:

Շատ նպատակայարմար է ինձ թւում միևնոյն ժամանակ այնտեղ մի օրինակելի կաթնատնտեսութիւն հաստատել, քանի որ տեղում կան բոլոր յարմարութիւնները—պատրաստ շինութիւններ և սեփական լայնատարած արօտատեղիներ:

Մերձակայ գիւղօրայքը, որոնց հացը յաճախ կարկուտն է թակում, մեծ մասամբ անասնապահութեամբ են զբաղվում, բայց կաթնատնտեսութիւնը շատ պրիմիտիվ ձևով է տանվում: Մի ֆերմա, որում կարող են վարժվել գիւղացիների աղջիկները, պատրաստելով գիւղատնտեսուհիներ, երկրի համար անհրաժեշտ է: Այդ հիմնարկութիւնը կարող է եկամուտի աղբիւր դառնալ թեմական դպրոցի համար, որին յատկացրած են վանքապատկան կալուածները:

Ցանկալի է, որ մասնագէտները խորհրդով և գործով նպաստէին այդ կարևոր խնդիրը լուծելու։

Բժ. Խ. Բահաթրեան

Շուշի, 22 սեպտեմբերի

ՍՏՈԼԻՊԻՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Լ. ՆՕԴՕՅԻ ՀԵՏ

«Journal» լրագրի վերջին համարներից մէկում տպագրուած է պրեմիեր Ստոլիպինի խօսակցութիւնը յիշեալ թերթի թղթակից Լ. Նօդօյի հետ, որտեղ պրեմիէր-մինիստրը աշխատում է արդարացնել մեր կառավարութեան ձեռք առած վերջին միջոցները։

Նախ և առաջ պ. Ստոլիպինը պաշտպան է հանդիսանում զինուորական-դաշտային դատարաններին։ Ստոլիպինի կարծիքով, նորմալ իւստիցիան պիտանի չէ յեղափոխական շրջանների համար. նա կոչված է միայն պաշտպանելու սովորական քրէական յանցանքները, իսկ բացառիկ հանգամանքների համար պահանջվում են արտակարգ միջոցներ։

Այդ պատճառով, զինուորական դաշտային դատարանների սահղծվելը ոչ միայն հասկանալի է, այլ և անհրաժեշտ։ Այդ դատարանները, Ստոլիպինի կարծիքով, գործ են ունենում միայն այն անձանց հետ, որոնք գործում են յանցանք գործած տեղում։ Իրաւ է, երբեմն դժուար է լինում հաստատել ականերեւութիւնը, բայց, առհասարակ, պ. Ստոլիպինը յայտնում է, որ բոլոր յանցաւորները կըկրեն միատեսակ պատիժներ, անկախ նրանից՝ թէ դրանք պատկանում են այս կամ մի ուրիշ կուսակցութեան։

Ինչ վերաբերում է զինուորական և արտակարգ դրութիւններին, բանից այնպէս է երևում, որ այդ դրութիւնների անմիջական յանցաւորը մամուլն է միայն։ Չէ որ մամուլի վերաբերեալ օրէնքները Ռուսաստանում անհամեմատ լիբերալ են և նոյն իսկ աւելի լիբերալ, քան թէ երբևիցէ եղել է Եւրոպայում։ Այդ օրէնքների խախտման և ոչ մի դէպք չէ կարող օրինական պատասխանատուութեան ենթարկվել առանց դատարանի։ Եւ ահա մեր լրագրները, օգուտ քաղելով դրանից, միանգամայն անթոյլատրելի, մարտակոչ տոն են ընդունում հէնց ճիշտ այն նահանգներում, որտեղ արտակարգ դրութիւն չէ մտցրված։ Կառավարութեան և ադմինիստրացիայի ներկայացուցիչների դէմ կատարվող անձնական յարձակումները, որոնք երբեմն սարկազմի և հեգնութեան ոգով են լինում ներշնչված, ահագին ազդեցութիւն են գործում ընթերցող մասսայի վրա, որ տպագրական իւրաքանչիւր խօսքը ընդունում է ճշմարտութիւն։ Այնուամենայնիւ այդ պամֆլէտները ազատ կերպով տարածվում են օրէնքի համաձայն։ Իսկ մենք, չը նայելով այդ ամենին, հետամտում ու պատասխանատուութեան ենք ենթարկում միայն այն լրագիրները, որոնք բացարձակ բռնութեան զիմելու կոչ են անում։ Առանձնապէս ինձ կարող են հայհոյել, որքան ուզում են, ես դրա վրա ոչ մի ուշադրութիւն չեմ դարձնում։ Ահա, օրինակի համար, Թուրքեստանեան մի փոքրիկ լրագիր ինձ անուանում է Ուխտակօվ։ Աշխարհումս կա՞յ արդեօք որևէ մի կառավարութիւն, որ այդքան յարձակումների ենթարկվի։

Այնուհետև պ. Ստոլիպինը քննադատութեան է ենթարկում օպպօզիցիայի տակտիկան, որ ձգտում է, իբրև թէ, համոզել բոլորին, որ կառավարութիւնը յամառաբար դէմ է բարենորոգումների և ցանկանում է վերադառնալ բիւրօկրատական աբսօլիւտիզմի շրջանին։

Ստոլիպինը վճռաբար բողոքում է այդ մեղադրանքների դէմ։ «Մինիստրութիւնը, ասում է նա, հաւատարիմ կը մնայ պրօգրեսսիվ բարենորոգումներ մացնելու իր ծրագրին, այն ծրագրին, որը մատնանշված է կառավարչական վերջին հաղորդագրութեան մէջ. մէկ կողմից՝ սատրճանաբար բարենորոգումներ, իսկ միւս կողմից՝ կռիւ մղել տեղի ունեցող պրօպագանդաների և անարխիաների դէմ. ահա այն երկու ճանապարհը, որտեղով մենք գնալու ենք միաժամանակ»։ Խօսակցութեան վերջում Ստոլիպինը հանդիսաւոր խոստանում է ասելիս, որ Դուման նշանակված ժամին գումարվելու է, այսինքն՝ փետրվարի 20 ին։ Կուսակցութիւնները կարող են խակոյն և ևթ սկսել իրանց պրօպագանդան։ Ինչ վերաբերում է ընտրութիւններին, նրանք կը նշանակվեն զանազան նահանգներում տարբեր ժամանակներում։ «Հաւատացէք ինձ, աւարտել է իր խօսակցութիւնը Ստոլիպինը, կառավարութիւնը ամեն կերպ ցանկանում է մինչև բարեհաջող վախճանին հասցնել սահդածագործական և բարենորոգութեան աշխատանքները Պետական Դումայի հետ բարի համերաշխութիւն պահպանելով»։ («Страна»)

ՊԱՐՍԻՑ «ԻԹԹԻՀԱԴ» ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Պարսիկները, ամբողջ Կովկասում, իրանց համար առանձին դպրոցից զուրկ էին։ Երբ ազատութեան շունչը փչեց Ռուսաստանում, ինչպէս բոլոր միւս ժողովուրդները, պարսիկներն էլ ունեցան իրանց ուսումնարանը։

Այդ կրթական հիմնարկութիւնը հովանաւորված և նպաստաւորված է Բագուի պարսից բարեգործական ընկերութիւնից, որը նոյնպէս վերջերս կազմվեց։

Բարեգործական ընկերութեան, ինչպէս և «Իթթիհադ» դպրոցի հիմքը դրեց Բագուի պարսից նախկին հիւպատոս Միրզա Աբու Հասան խանը, բայց, նրա ուրիշ տեղ փոխադրութեան պատճառով, դպրոցի բացումը զլուխ բերելու պատիւն ընկաւ Բագուի նոր հիւպատոս Միրզա Ալի Մէհմէդ խանին։

Արդարև, այս վերջինը, որը իր գեղեցիկ ու սրտացաւ գործունէութեամբ այնքան համակրութիւն և սէր էր վայելում իր նախկին պաշտօնավայրում, Բաթումում, բաւական ջանք գործ դրեց դպրոցի բացման համար։ Միրզա Ալի Մէհմէդ խանն է, որ իր նախորդի ծրագիրը Աղթից իսկոյն մտցրեց իրականութեան մէջ։

Եւ, ահաւա Չէի հինգշաբթի օրը, ժամի 6 ին կատարվեց դպրոցի բացման հանդէսը, Ռուսաստանի սրահում, Սադովայա փողոց, Տագիևեանների տանը։

Հանդէսին հրաւիրված էին քաղաքի յայտնի մարդիկը, հոգևորականներից՝ Աղա Մէհմէդ Քերիմ ղաղին, Հաջի Մօլլա Ռուհուլլահը, ախունդ Մօլլա Ալիէքբըր և ուրիշներ. ինտելիգենտներից՝ Ահմէդ-բէգ Աղայէվ, Ալի-բէգ Հիւսէյնզադէ, Մէհդի-բէգ Հաջինսկի, Միրզա Մէհմէդ Ալի Ախունդով և ուրիշներ. դպրոցի ուսուցիչներից՝ Ֆարհադ Աղայէվ, ախունդ Եուսուֆ Թալիբզադէ, Աբդուլլահ-բէգ Էֆէնդիէվ, Բէգէլ-բէգ Բէգէլ-բէգով, Միրզա Ալի Էքբէր-բէգ Ախունդով, Մահմուդ-բէգ Մահմուդ-բէգով և ուրիշներ։ Նոյն օրը մահմեդականների տօն լինելու պատճառով ներկայ էին և ուրիշ դպրոցներում սովորող շատ աշակերտներ, որոնք եկել էին իրանց ընկերներին շնորհաւորելու։ Ներկայ էին և՛ համարեա բոլոր պարսիկ վաճառականները։

Իր ներկայացուցիչը ուղարկել էր և գեներալ-նահանգապետը։ Ներկաների թիւը հասնում էր մօտաւորապէս երկու հազարի, այնպէս որ դպրոցի դասարանները, պատշգամբները, մինչև անգամ բակը լիքն էին հանդիսականներով։

Բարեգործական ընկերութիւնը հանդէսին տուել էր մեծ շուք։ Ըստ եւրոպականի սրահներում պատրաստել էին սեղաններ, որոնց վրա զետեղել էին զանազան քաղցրեղէններ և ըմպելիքներ։

Հանդէսը բացվեց հիւպատոս Միրզա Ալի Մէհմէդ խանի նախագահութեամբ, և նրա մի պարսկերէն ճառով։ Խօսեցին այնուհետև զանազան ուրիշ անձինք հոգևորականներից և ինտելիգենտներից։

Ճառերից յետոյ, աշակերտները կարգ-կարգ բերվեցին հանդէսի սրահը, ուր նրանք տաւացին մի համառօտ աղօթք։ Աշակերտներից մէկը, այնուհետև, նախագահի հաւանութեամբ պարսկերէն լեզուով շնորհակալութիւն յայտնեց իր և իր ընկերների կողմից դպրոցի հիմնադիրներին։ Հանդիսականներից շատերը այնքան յուզվեցին աշակերտի խօսքերից, որ, համբելով լրանց Թաշկինակները, սրբում էին իրանց աչքերը։

Ի վերջոյ, Աղա Բալա Ղուլիէվը վեր կենալով՝ ուսումի կարևորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը բացատրեց մահմեդականների համար և թոյլտուութիւն խնդրեց նախագահից, որ դպրոցին նպաստ կարողանան տալ ոչ միայն Բագուի պարսկահպատակները, այլ և ռուսահպատակ մահմեդականները։

Խնդիրը հիւպատոսի կողմից մեծ գոհունակութեամբ ընդունվեց, և հանդիսականները ուրախ տպաւորութեան տակ ցրվեցին իրանց տեղերը։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Դասագիրք ընդհանուր աշխարհագրութեան»—քաղաքական մաս, կազմեց Լևոն Բաբայեան. գինն է 65 կոպէկ. հրատարակութիւն Գ. Գալստեանցի։

Դասագրքերի սով է մեղանում, իսկ իրանց մասնագէտ, ձեռնհաս համարող ուսուցիչները բաւականանում են միայն՝ վկայելով այդ փաստը։

Զարմանալի չէ, որ մինչև վերջին ժամանակներս էլ դպրոցական ասպարէզի վրա գտնվում էին գործածութեան մէջ «արխիվ» նետելու միայն արժանի դասագրքեր։

Մինչև այժմ հայոց դպրոցներում ընդհ. աշխարհագրութեան առարկան անցնում էին Սիմոնեանցի դասագրքով, որը, կազմված լինելով տասնեակ տարիներ առաջ, իր խոշոր պակասութիւնների շնորհիւ չէր կարող դպրոցական ներկայ պահանջներին բաւարարութիւն տալ։

Նպատակայարմար դասագրքերի պահանջը ընդհանրապէս շատ մեծ է և մասնաւորապէս ընդհանուր աշխարհագրութեան դասագրքի նկատմամբ, որի բացակայութիւնն աւելի է զգալի այժմ։

Մեր դպրոցները վերսկսում են իրանց գործունէութիւնը կեանքի նոր շրջանում։ Գիտակից տարրերի բողոքը ժամանակակից դպրոցի թերութիւնների ու միակողմանիութեան դէմ՝ սահղծում է նոր հայեացքներ ու նոր հասկացողութիւններ կեանքի պահանջների հրահանգած դպրոցական պարտականութիւնների մասին։

Եւ անհիմն չէ, երբ նկատում են, որ դպրոցը ահագին ժամանակ և ույժ է խլում աշակերտից, բայց շատ քիչ բան է տալիս։

Պատճառը պարզ է. ժամանակակից դպրոցը, իր բիւրօկրատական գոյնով, դրեսսիրովկայի մասին է միայն մտածում, իսկ աշակերտի բնական ձգտումները ի նկատի չէ առնում, չէ ձգտում հետաքրքրաշարժ դարձնել դասաւանդվող առարկան, այլ պահանջում է աշակերտից, համաձայն ձեռնարկի, լաւ յիշողութիւնը, որի հետևանքը լինում է մի կողմից՝ աշակերտի ուղեղի բթացումը և ժամանակի վատնումը, միւս կողմից՝ զզուանք դէպի առարկան։

Հարցաքննեցէք դպրոցաւարտներին, հէնց ներկայ մեր դպրոցների ուսուցիչներին. նրանց մեծ մասը լաւ յիշում է գետերի, քաղաքների, կղզիների ու լեռների անունները միայն, իսկ թէ ինչ դեր են խաղում այդ գետերն ու լեռները երկրագնդութեան, արդիւնաբերութեան և առևտրի մէջ, մի երկրի կուլտուրայի զարգացման ու տարածման մէջ, ինչ խոշոր գործոններ են հանդիսանում մարդկութեան շփման ու պրօգրեսի համար, դրա մասին ակնարկ անգամ չկան յիշում դասագրքերի մէջ։ Մինչդեռ դա նրա անհրաժեշտ մասն է կազմում։ Կարող ենք մենք անտարբեր մնալ դէպի դասաւանդութեան այն սիստեմը, որ վատնում է մեր մանուկների թարմ յիշողութիւնները չոր ու ցամաք, անպէտք անուններով վրա, որոնք, նոյն իսկ մեզ, չափահասներիս համար, ոչ մի կարևորութիւն չունեն, օրինակ՝ Միկրօնէզիա, Ֆիջի, Թայիթի, Կիուզիու, Բորնէօ, Ցելեբես կղզիները, Թօրրէնս ու Հերդներ լճերը և մի շարք գետեր, սարեր, քաղաքներ անգամ, որոնք աշակերտի ուղեղը ծանրաբեռնելուց բացի ոչինչ չեն տալիս։

Նոր դասագիրք կազմողի պարտականութիւնը պէտք է լինի զէն ձգել մանկական ուղեղը հարստահարող այդ տեսակ շռայլութիւնները, որովհետև պարտաճանաչ ուսուցիչը այդ բոլոր աւելորդաբանութիւնները, սխինոյն է, պէտք է կրճատէ։ Աւելի լաւ չէ՞ր լինի, եթէ այդ նեղութիւնը յանձն առնէր ինքը դասագիրք կազմողը, մանաւանդ եթէ մասնագէտ էլ է, և դրա փոխարէն ուշադրութիւն դարձնէր դասագրքի ուրիշ աւելի կարևոր կողմերի վրա։

Այդ տեսակ թերութիւններից զուրկ չէ և Լ. Բաբայեանի «Ընդհանուր աշխարհագրութեան» ձեռնարկը, որ, տարօրինակ դրամաբանութեան շնորհիւ, լոյս է տեսել նախ Բ. մասը և ապա միայն լոյս են տեսնելու առաջին (բնական) և երրորդ մասերը։

Մի կողմ թողնելով այդ ձեռնարկի ընդհանուր բնաւորութիւն ունեցող յ'շեալ պակասութիւնները, պէտք է խոստովանել սակայն, որ նա կազմված է բաւականին խնամքով և կազմողը աշխատել է մասամբ բաւարարութիւն տալ մեր դպրոցի պահանջներին։ Չորս մայր ցամաքներից (Աւստրալիա, Աֆրիկա, Ասիա և Ամերիկա) ամենից ճոխ, մանրակրկիտ կերպով կազմված է Ամերիկան, իսկ ամենաաղքատը՝ մեր դժբաղդ Ասիան, մանաւանդ հէնց այն մասը, որ մեր յատուկ ուշադրութեան առարկան պէտք է լինի—Միջին և Փոքր Ասիաները։ Այդ պակասութիւնը հասկանալի ու զգալի չէր կարող լինել գերմաներէն կամ ռուսերէն դասագիրքը կազմողի համար, որև կարևորութիւն չէ տուել դրանց, բայց միթէ կարևորութիւն չը պէտք է տար և հայոց դպրոցների համար ձեռնարկ կազմողը, որ հնարաւորութիւն ունէր լրացնելու այդ պակասութիւնները։ Այդ ամենը հաշւի կատարված աշխատութեան հետևանք է։

Դասագրքի լեզուն մատչելի է և սահուն։ Տպագրութիւնը շատ մաքուր է ու զերծ սխալներից, որի շնորհիւ գրքի արտաքինը լաւ տպաւորութիւն է թողնում։

Դասագրքի գինը թանգ է։

Առհասարակ դասագրքերը կարելոյն չափ մատչելի պէտք է դարձնել։

Լ. Դանիէլեան

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Հոկտեմբերի 2-ին

Ինչպէս ձեզ յայտնի է, բաղաքը ուրիշ կարիքների հետ ունեն նաև սերմացու կարիքներ։

Վերջին օրերս Թիֆլիսի կենտրոնական նպաստամատոյց յանձնաժողովից ստացվել է երկու հազար ռուբլի՝ բաղաքցիների համար սերմացու գնելու նպատակով։ Տեղիս Սպառարինակ Մասնաժողովի նախագահի կարգադրութեամբ, նոյն Մասնաժողովի անդամ պ. Լ. Տէր-Ավարեանցը, բաղաքի ներկայացուցիչների հետ, ուղևորվեց Բաղդյի հարևան ռուս աղանդաւոր գիւղացիներից սերմացու գնելու՝ գիւղացիներին բաժանելու համար։

Մեր դժբաղդ քաղաքի հայոց թաղը թուրքաց թաղից բաժանում է Գանձակի գետակը, —գետի աջ ափը հայոց մասն է, ձախ ափը թուրքաց մասը։

Գիմնազիայի և քաղաքային ուսումնարաններին շինութիւնները գտնվում են թուրքաց թաղի մօտ 200 քայլ հեռաւորութեան վրա—հայոց մասում, իսկ գիշերօթիկ և երեխեկ արհեստաւորաց ուսումնարանի շինութիւնը գտնվում է քաղաքիս թուրքաց մասի ամենախուլ անկիւնում և ամենավտանգաւոր քաղաքամասում։ Երկու կողմերի աշակերտները, մանաւանդ փոքրահասակները, երկիւղ են տանում իրար մասերում գտնվող ուսումնարանները յաճախել։

Այս հարցերը մի քանի անգամ հրատապ հարցերի կարգն են անցել, բայց իրանց վերջնական լուծումն ստացել են միայն թուրքերի համար։

Լրագիրները յայտնեցին, որ թուրքաց թաղում թուրքերի համար զուգընթաց բաժանմունքներ են բացված։ Թուրք երեխաները, բացի մի քանի սիւննիներից, չեն յաճախում հայոց մասում գտնվող յիշեալ դպրոցները։ Այս մասին հայ հասարակութիւնն իր կողմից երկու ներկայացուցիչ ընտրեց՝ պ. Լևոն-բէգ Մ. Մնացականեանին և ուսանող Վահան Աղբէքեանցին դիրեկտոր Լեվիցկու հետ այս մասին բանակցելու համար։ Դիրեկտորը խօսել է մի քանի չիրագործված կարգադրութիւնների մասին, որ իբրև թուրքերը յաճախելու են հայոց թաղի դպրոցները—հետևաբար հայերն էլ պէտք է յաճախեն թուրքաց մասում գտնվող արհեստաւորաց ուսումնարանը։ Երկու կողմերի աշակերտների անցնող ճանապարհի վրա, բացի ուղեկցող նաղզիրատեւից, որոշ ժամերին փողոցում կը հսկեն նաև զինուորական պահակներ։

Հայերը վստահանալով այդ խոստումներին, իրանց երեխաները ուղարկում են թուրքաց մասում գտնվող արհեստաւորաց ուսումնարանը, իսկ թուրքերը զրժելով իրանց խոստումը—չեն գալիս հայոց մասը։

Հայ ներկայացուցիչները, կրկին անգամ ներկայանալով պ. Լեվիցկուն, նրա ուշադրութիւնն են հրաւիրում իր յանձն առած շատ ծանր պատասխանատուութեան վրա։ Պ. Լեվիցկին անձամբ խոզովթիւնը սաուգելուց յետոյ, երբ համոզվում է, որ թուրքերը խաբել են, ինքն անձամբ ներկայանում է թուրքաց մասում գտնվող արհեստաւորաց դպրոցը և հայ աշակերտներին վերադարձնում հայոց մասը։

Ա. Սահակեան

ԱՅԴ ԷՐ ՊԱԿԱՍ

Սպառնալիք և բռնութիւն։

Ահա ինչ է եղել այն չարիքը, որի դէմ մենք բողոքել ենք շարունակ։

Բռնութիւն ժողովրդական քսէի վրա, բռնութիւն լրագիր կարդացողների վրա, հալածանք բողոքողների դէմ...

Այդ բոլորը արձանագրվեց մամուլի էջերում։

Եւ բողոքը արձագանք գտաւ հայ հասարակութեան սրտերում։

Ժամանակ էր սթափվել և զգաստանալ։

Բայց իւրաքանչիւր օրը մեզ բերում է նորութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, որ ցանոած չար սերմերը այս ու այն անկիւնում պտուղներ են տալիս։

Ահա մի այդպիսի պտղի նմուշ սեր առաջն է։

Ստորև տպում ենք մի նամակ, անգրագէտ գրված, որ մենք ստացանք քաղաքային պօստով։

Սա մի նոր նմուշ է ժամանակակից բարքերի, և թող հասարակութիւնը դատէ, թէ ինչ եղեռնական հրապոյրներ են սահղծված հրապարակախօսի համար շնորհիւ այն մթնոլորտի, որ առաջացել է մեր «ազգային բոյկոտավետների» քարոզներից։

Աւ այժմ մենք առանձին կարևորութիւն չենք տալիս նամակին, որովհետև նա անստորագիր է, և մենք հրաժարվում ենք հաւատալ, որ կարող են մեր հասարակութեան մէջ այդպիսի նամակ գրողների խմբեր գտնվել երիտասարդների շրջանում։

Սակայն միթէ այդպիսի նամակները կանգնեցնել կը տան այն բուռն բողոքը, որ հայ հասարակութիւնը սկսել է արտայայտել ամեն կողմից արկածախնդիրների, գրական աղուեսների և իրանց անձնական բարօրութիւնը, շահը հասարակական տառապանքի վրա հիմնած մարդկանց զզուելի գործունէութեան դէմ։

Մենք միայն մի բան ունենք ասելու, որ թող մանուկ «'յամաւորներ» հանդէս չը գան իրանց այդպիսի անարգ յայտարարութիւններով, որովհետև նրանք, ցանկանալով այդ ձևով պաշտպան հանդիսանալ իրանց իդէօլօգներին, միայն վնասում են նրանց։ Մենք այդ ասում ենք, որովհետև չենք ընդունում, որ մի այդպիսի նամակ հաւանութիւն գտնէր նրանց իդէօլօգների ձուլարանում։

Ահա նամակը.

Մեծարգոյ պ. խմբագիր,

Ահա բաւական ժամանակ է ինչ դուք բռնել էք դէպի Հ. Յ. Դ. դէմ ձեր լրագրի մէջ ամեն տեսակ պրօվօկացիաներ, որը թէ մի կամակերպութեան և թէ մեր ամբողջ հայ ազգի համար խայտառակութիւն է. ուստի զգուշացնում ենք ձեզ, որ դուք դադարեցնէք ձեր, «ազգի համար վնասակար ներկայ բոյկէտս», այդ տեսակ ափեզգեղութիւնը և վերջ տաք այդ տեսակ բամբասանքներին, ինչպէս օր. Յովհաննեան դպրոցը և Հ. Յ. Դ.։ Բաւական է, գոնէ ամաչեցէք օտարազգիներից և այս դաժան րօպէներիս կառավարութեան ձեռքը միք տալ զանազան փաստաթղթեր, որով դուք կառավարութեանը իր նպատակին հասցրած կը լինէք. իսկ եթէ կը շարունակէք, այն ժամանակ մեր արդար գրչագրկը կը լինի ձեր բաժին և վերջ կը տայ այդքան խայտառակութեան։ Հաւատացած եմ, որ դուք այս նամակիս ոչ մի ուշադրութիւն չը պիտի տաք, յամենայն դէպս ժամանակը կը խօսի։

Մի խումբ երիտասարդներ

Թիֆլիս, 2 հոկտեմբերի

ԻՆՉ ԱՆՈՒՆ ՏԱԼ ԱՅԴ ԱՐԱՐՔԻՆ

Ո՞վ չէ յիշում 1894—96 չարաբաստիկ թւականների հայերի ջարդը Թիւրքիայում, երբ մի կողմից հայերին կոտորում ու թալանում էին, իսկ միւս կողմից սուլթան Համիդի արբանեակները բանի ույժով հավաքագրում էին հայերից զանազան գոհունակութեան թղթերի ու ուղերձների տակ ստորագրել, թէ «շնորհիւ վեհ. Սուլթանի ամենայն տեղ անդորրութիւն կը տիրէ»։

Ճիշտ միևնոյն միջոցը գործ դրեց Գանձակում սօց. Դաշնակցութիւնը։

Անցնենք փաստերին։

Արդէն յայտնի է ընդհանրապէս, թէ էջմիածնի կենտրոնական ժողովի պատգամաւորների ընտրութեան ժամանակ ինչ բռնակալ ու բաշիբօզուկային միջոցներ գործ դրեց իր համախոհներին ընտրել տալու սօց. Դաշնակցութիւնը. նոյնը նա կատարեց Գանձակում թէ Ներսիսեան դպրանոցի և թէ էջմիածնի կենտրոնական ժողովի պատգամաւորների ընտրութիւնների մէջ։ Չը նայած նրանց գործ դրած յեղափոխականներին ոչ վայել գործողութիւններին, բայց և այնպէս խայտառակ պարտութիւն կրեցին այդ ընտրութիւններում։ Նոյնիսկ Ներսիսեան դպրոցի պատգամաւորական ընտրութեան ժամանակ Դաշնակցութեան Թ.-ի ճնշումները պ. պ. Կ. Փ. և Ի. Լ.-ի վրա տուր ու դմփոցի չը հասան, շնորհիւ կողմնակի մարդկանց միջամտութեան։ Եւ ահա տեղացիներից միայն երդուեալ հաւատարմատար Ի. Խօջայեանը համարձակութիւն ունեցաւ մի յօդուածով «Մշակ» լրագրի 174-ում պատռել տեղիս դաշնակցական չէֆերի դիմակը և թէ երբ պատասխան նոյն Դաշնակցութեան տեղիս լիազօր Ա. Գ. Խ.-ին նրա «Ալիք» լրագրի № 80-րդում տպագրված նամակին։

Պ. Խօջայեանի յօդուածը այնքան դառն ճշմարտութիւններ և այնպիսի սուր մերկացումներ է պարունակում իր մէջ, որ ոչ մի ժամանակ Դաշնակցութեան քրմերը չէին սպասի Գանձակում մտրակի ու ծեծի ազդեցութեան տակ ոչխարացրած ամբոխից։ Եւ ինչ էք կարծում, պ. Խօջայեանի յօդուածում յիշված փաստերը սօց. Դաշնակց. բարբարոսական գործողութիւնների մասին նորութիւն էին։ Ոչ, քաւ լիցի. հազար անգամ կրկնված ու ծամծմված ճշմարտութիւններ են, այն էլ հարիւրից մի տոկոսը։ Եւ յօդուածը լոյս տեսնելուց յետոյ մեր պ. պ. սօց.-դաշնակցականները կանգ չեն առնում ոչ մի միջոցի առաջ (նպատակը արդարացնում է միջոցը) Խօջայեանին պատժելու ու խայտառակելու համար։

Թւենք նրանց գործ դրած միջոցներից մի քանիսը. 1) Խումբը գրգռում են Խօջայեանի դէմ, թէ մատնութիւն է անում. 2) Թռուցիկներ են տպագրում գրգռիչ բովանդակութեամբ և կպցնում են պատերին կամ ուղարկում տպագրելու իրանց վայրենի ու բռնակալ գործողութիւնները քօղարկող ու պաշտպանող «Զանգին», որի № 12-ի մէջ տպագրված է հետևեալը. «Մենք, Գանձակի քաղաքացիներս, զրպարտելով Ի. Խօջայեանի «Մշակ» լրագրի № 174-ում զետեղված յօդուածով, կարդալով և քննադատելով այդ յօդուածը եկանք այն եզրակացութեան, որ պ. Խօջայեան, կուրացած ինչ որ անձնական հաշիւներից, կատարել է մի այնպիսի գործ (փողոցային հայհոյանքներ, խայտառակ զրպարտութիւններ և լրտեսութիւն՝ գիտակցաբար և ոչ գիտակցաբար), որը վայել չէ գիտակից և ազնիւ մի քաղաքացու, այն էլ իրան երդուեալ հաւատարմատար համարող մի անձի։ Մենք 367 քաղաքացիներս յայտնում ենք մեր բուռն զայրոյթը և խորին զզուանքը պ. Ի. Խօջայեանին, այդպիսով կամենալով սրբել այն արատը, որը ծանրացած է մեզ վրա շնորհիւ մեր համաքաղաքացի երդուեալ հաւատարմատար Խօջայեանի»։ Եւ այս նկարագիրս արդիւնքները վերջին քանակցնիները թափում են այն ժամանակ, երբ միևնոյն գանձակեցիները իրանց ներքին գործերը վարելու համար իբրև արժանաւոր ներկայացուցիչ նոյն Խօջայեանին զգտնի թերթիկներով և ձայների աւելի մեծ առաւելութեամբ ընտրում են ներկայացուցիչ։ Կարծեմ հասկանալի եղաւ, թէ սօց. Դաշնակցութեան լեզուով քաղաքացի խօսքը ինչ նշանակութիւն ունի, քան ժողովուրդ խօսքը իր իսկական իմաստով։ Պ. պ. սօց.-դաշնակցականները շարունակում են իրանց թալֆային յատուկ արարմունքները Խօջայեանի վերաբերմամբ, որ կարողանան այդպիսի միջոցներով վրէժ լուծած լինել Խօջայեանից և թէ իրանց պրէստիժը բարձր պահել, ամբոխին վախեցնելու համար. պ. Ի. Խօջ. մի ամիս առաջ դիմում է տեղիս ժողովրդական ներկայացուցիչների միջոցով Դաշնակցութեանը, առաջարկելով իրանց դատը յանձնել միջնորդ դատարանին, բայց սօց. Դաշնակցութիւնը, մի ամիս լռելուց յետոյ, յանկարծ վերջին օրերս համաձայնութիւն է յայտնում միջնորդ դատարանի և իր կողմից իբրև դատաւորներ առաջարկում է դաշնակցականներ։ Պ. Խօջայեան իրաւացի առարկում է, թէ Դաշնակցութիւնը, իբրև շահագրգռված կողմ, պէտք է դատաւոր ընտրէ կողմնակի անձնաւորութիւններից, կամ, եթէ դատաւորները լինեն դաշնակցականներ, նախագահ ընտրելու իրաւունքի վճռական ձայնը թող վերապահվի Խօջայեանի մարդկանց, իսկ եթէ դրան էլ չեն համաձայնվում, այն ժամանակ նա ընդունում է Դաշնակցութեան պահանջը։

Բայց մեր սօցիալիստ քրմապետները պատասխանում են միջնորդի դեր կատարող պ. Ա. Թ.-ին, թէ պ. Խօջայեանը «դաւճաւոր» կորցրել է և թէ այսուհետև նրան պատժելու կամ դատելու իրաւունքը կախված է Դաշնակցութիւնից... պատժից կազատվի միայն այն ժամանակ, երբ պ. Խօջայեան երկրորդ հերքում կը գրէ «Մշակի» 174 №-ում գրված յօդուածի դէմ։ Եւ պ. Խօջայեան քաջ հասկանալով Դաշնակցութեան խօսքերի իմաստը... տարիքաբար տեղի է տալիս, մանաւանդ ազգականների և բարեկամների խնդրանքին, գրում է հերքումը և յանձնում դիպլօմատիական բանակցութիւնը կատարող սօցիալիստ Դաշնակցութեան չէֆերին, որ և տպագրված է «Մշակի» 208 №-ում. «Պ. Աբրահամ Գիւլխանդանեանին և Հ. Յ. Դ. Գանձակում ունեցած գործունէութեանն վերաբերեալ յօդուածս, որ զետեղված էր «Մշակ» լրագրի № 174-ի մէջ, ետ եմ վերցնում իր ամբողջ բովանդակութեամբ»։

Շատ հետաքրքիր էին բանակցութիւնը կատարող դաշնակցականները. նրանք փփուրը բերաններին և ահեղային եռանդով աշխատում էին իրանց սատանեան միսսիան կատարել, այն է երկրորդ հերքում կորզել պ. Խօջայեանից. խկապէս մեր քաջարի սօցիալիստները հասան իրանց նպատակին, գոնէ ձևականապէս կարողացան քողարկել այն անլուր բռնութիւնները ու բարբարոսութիւնները, որ օրը ցերեկով կատարվում են մեր ներքին բռնակալ Դաշնակցութեան կողմից։ Եւ մեր երդուեալ-հաւատարմատարը առանց կարմրելու ետ է վերցնում ամբողջ բովանդակութեամբ իր յօդուածը, երբ թէ պ. փաստաբանի չէֆերը ցին է կախված գրել ու ետ վերցնել. իսկ փաստերը... Բայց դուք, պ. Խօջայեան, չը հերքեցիք, գոնէ ձեր հերքման մէջ չը պատճառաբանեցիք, չը բացատրեցիք թէ ինչ շարժառիթներից դրդված ետ էք վերցնում ձեր գրուածները. գուցէ թիւրիմացութեան զոհ էք եղել, կամ սուտ են հաղորդել փաստերը, և դուք գործիք էք եղել ուրիշներին. ոչինչ չը պարզեցիք. միայն ետ էք վերցնում, որպէս չարձանագրված, իսկ խոզութիւնը մնում է խոզութիւն, ինչպէս որ շատ բռնութիւններ միևնոյն Դաշնակցութեան գործողութիւններից մնում են չը գրված, քողի տակ։

Իսկ, պ. պ. սօց.-յեղափոխականներ, թող լաւ յայտնի լինի, որ գոյութիւնը պաշտպանելու այդ ձևը սուտ է, որ բռնութիւններով ու սպառնալիքներով հերքում գրել տալով էլ չէք կարող խաբել միամիտներին. հիմա ձեզ լաւ են ճանաչում, թէ ինչ պտուղներ էք։

Չէ՞ որ ռուս բիւրօկրատիան էլ միևնոյն միջոցներն է գործ դնում իր զզուելի գոյութիւնը պաշտպանելու. չէ՞ որ նրանք էլ բանի ույժով աշխատում են իրանց հետևողների թիւը շատացնելու. ինչպէս նրանց, այնպէս էլ ձեզ այդ չի աջողվի, ազգային բռնակալներ։

Արխիմեդ

Գանձակ, սեպտ. 29-ին

ՄԻ ՈՍԿԵՁՕՁԷՔ ՓԱՍՏԵՐԸ

Բանկ-Օտտոմանի դէպքի տասնամեակի առիթով «Զանգ» թերթում կարդացի թէ առաջնորդող և թէ այլ յօդուածներ։ Ի նկատի առնելով, որ այդպիսի գրուածքները շատ անգամ պատմութեան նիւթ են դառնում, միւս կողմից նրանք որոշ ներգործութիւն են ունենում ժամանակակից սերունդի վրա, պարտք եմ համարում թերթիդ միջոցով ուղղել մի քանի սխալներ և չափազանցութիւններ։

Բանկ-Օտտոմանը մի դրամատուն է, որը ոչնչով չէ տարբերվում աշխարհիս վրա գտնվող բանկային հաստատութիւններից։ Նրա դռները միշտ բաց են եղել ամենքի առաջ. երբէք չէ պատահել, որ մուտքի մօտ, ներսի կողմից կանգնած դռնապանը—շվէյցարը որևէ մէկին կանգնեցրած և հարցափորձի ենթարկած լինի։ Ութ տարի շարունակ բնակված լինելով Պօլսում, յաճախ մտել եմ Բանկ-Օտտոմանը և բացի հաստատուն, բխեները ականջների շուրջը ոլորած դռնապանից չեմ պատահել ուրիշ որևէ դռնապանի։ *)

Սակայն Բանկ-Օտտոմանը գրաւող հերոսներից մէկը, ինչ-որ Մ. «Զանգի» էջերում ասում է. «Պահապաններից ոմանք սպանվել էին, մնացածներն էլ թողել փախել էին»... Ասել է թէ՝ բանկի պահապանները մէկից շատ աւելի են եղել։ Բայց չէ որ պ. Մ. սուտ է խօսում և ընթերցողներին բացարձակ սուտութիւններով կերակրում։

Դաշնակցութիւնը զարմանալի յամառութեամբ աշխատում է Բանկ-Օտտոմանի գրաւմանը տալ հերոսական ակտի բնաւորութիւն, իսկ գրաւողներին հռչակել որպէս անդուգական հերոսներ, մոլորեցնելով Ռուսաստանի հայ ընթերցողներին։ Բայց ինչն մէջ է կայանում այդ հերոսութիւնը։ Արդեօք նրանք գրաւեցին մի անառիկ ամրոց։ Ո՛չ։ Մի շէնք, մի հաստատութիւն, ուր օրական հազարաւորներն են մտնում ու ելնում առանց արգելքի, մի այդպիսի շէնքի մէջ մտնել, միամիտ կանգնած դռնապանին գնդակահարելով դռները փակելը մի վայրկեանի գործ է և ոչ մի դժուարութիւն չէ ներկայացնում, ուր մնաց որ նա հերոսական լինէր։

Գուցէ առարկողներ լինեն, որ եթէ բանկը մտնել և այնտեղ փակվելը հերոսութիւն չէ, գոնէ հերոսութիւն է մի այդպիսի յանդուգն քայլ անելով իրանց կեանքը բացարձակ վտանգի ենթարկելը։

Եթէ այդ դէպքը տեղի ունեցած լինէր մի ուրիշ պետութեան մէջ, ասելիք չէր ունենալ։ Սակայն մի մոռացէք, որ դէպքը կատարվել է Թիւրքիայում, մանաւանդ մայրաքաղաքում, ուր հպատակը կամայականութեան, լաւագոյն լինելով հանդերձ, օտար հպատակներին անձեռնմխելի են։ Նոյնիսկ տաճկահպատակը, երբ պատսպարվում է օտարահպատակի բնակարանում, նրան այնտեղից դուրս հանել կարելի չէ, մինչև որ պատսպարողի հիւպատոսը ինքը չը ձերբակալի և չը յանձնէ կառավարութեան։ Այս բանը եթէ ռուսահայ ընթերցողներից շատերը չը գիտեն, գոնէ շատ լաւ գիտեն բանկի հերոսները։ Ուրեմն բանկը մտնելուց յետոյ այդ հերոսների կեանքի կատարեալ ապահովութիւնն էլ վեր է ամեն տեսակ տարակուսանքից։

Բանկը գրաւողների հերոսութիւնը կատարեալ դարձնելու և ուժեղ տպաւորութիւն գործելու համար անհրաժեշտ էր մեր հերոսներին երկու կրակի մէջ դնել, որպէս արել է պ. Մ., բայց նա մոռացել է, որ այդպէս են անում վէպերի մէջ միայն, ոչ թէ իրական դէպքեր նկարագրելիս։

Պ. Մ. ասում է, որ բանկը մտնելով իրանք մնացին երկու կրակի մէջ. «Դրսից Վօյվօդայի զինուորներն էին կրակում, ներսից պաշտօնեաները»։

Նախ ներսի կրակի՝ պաշտօնեաների մասին։ Կառավարութեան անդուլը դատարկ լինելու պատճառով, մի քանի ամիս էր, որ մասնաւոր պաշտօնեաները ռոճիկ չէին ստանում։ Նրանք գրգռված էին և լուր էին տարածել, թէ մտածում են ցոյց անել կառավարութեան դէմ։ Եւ ահա 10—12 ֆէսաւորներ խուժում են բանկը, մի մասը սպանելով դռնապանին փակում է դռները, միւս մասը խուժելով բաժանմունքները սպառնում է ատրճանակներով ու ռումբերով։ Բանկի պաշտօնեաները կարծելով թէ գործ ունեն մաքսատան պաշտօնեաների հետ (միրոնք մտնում են բանկի գլխներին տաճկական ֆէս ծածկած) փախչում են ծակուծուկ, և նրանցից մէկը, իտալական շոգենաւային ընկերութեան գործակալի որդին, ինքն իրան մի կերպ լուսամուտից դուրս գցելով, առանց վերարկուի և գլխարկի շունչը առաւ իր հօր գրասենեակը, որից էլ ես լսեցի այդ հերոսական գործողութեան առաջին արարուածի մասին։ Պաշտօնեաների կողմից ընդդիմութեան մի փորձ չէ եղել և խելքից հեռու բան է, որ նրանք դիմադրութիւն ցոյց տային, մանաւանդ իրանց կեանքին վտանգ չը սպառնացած դէպքում, և այն՝ ռումբով զինվածների դէմ։

Մոռացայ յիշել, որ բանկի դուռը փակելու ժամանակ անզգուշութիւնից մէկի ձեռքից ընկած է ընկել ռումբն ու պայթել և ոչ թէ այդ պայթիւնը առաջացել է վերևից արձակած գնդակից։

Այս բոլորից յետոյ ընթերցողը կարող է գուշակել, որ պ. Մ.-ի յիշած երկու կրակներից մէկը զրողի հիւանդոտ երևակայութեան ծնունդն է, աւելի ոչինչ։

Այժմ միւս կրակի, Վօյվօդայի զինուորների մասին։

Վօյվօդան մի ոստիկանական բաժանմունք է, ուչ ատօկ, որ գտնվում է «Աբեննք» թերթի խմբագրատան հանդէպ, Բանկ-Օտտոմանից առնուազն 250 քայլ հեռու։

Այն բանը, որ այդ օրը մահմեդական խուժանը գործի չէր գնացել, այլ կենտրոնացել էր հայաշատ թաղերում, ապացոյց է, որ կառավարութիւնը գիտէր, թէ Դաշնակցութիւնը մի բան պիտի անէ, թէև չէր կարող իմանալ թէ ինչ պիտի անէ։ Ուրեմն նոյն կառավարութեան հրամանով զօրքն ու ոստիկանութիւնը նոյնպէս կազմ ու պատրաստ պէտք է գտնված լինէին։

Արդ ի նկատի առնելով, որ կառավարութիւնը չը գիտէր բանկը գրաւելու դիտաւորութեան մասին, մանաւանդ այն, որ բանկը գրաւելն ու դռները փակելը եղել է մի քանի րօպէի գործ, ուստի մինչև որ պահակ զինուորները հրաման կըստանային և կը հասնէին բանկի կողմը, նրա դռները արդէն փակված կը լինէին և զինուորների գնդակները միք հերոսներին սպանել չէին կարող։

Պ. Մ. նկարագրում է Մաքսիմօվի միջնորդ իրանց արած առաջարկի մասին. սուլթանին, յիշատակելով վերջին երկու յօդուածները միայն, այն է՝ ա) ընդհանուր ջարդ չանելու Պօլսում և բ) միւս թաղերում եղած իրանց ընկերների կեանքը ապահովել։

Այս տողերից կարելի է եզրակացութեան գալ, որ յիշեալ առաջարկն անելիս գլխ [illegible] տուրած չը կար, և սուլթանը հայերին մի է տուել Դաշնակցութեան հերոսների կերպով շողոքորթելով [illegible] հեռացնելուց յետոյ։

Սակայն ճշմարտութիւնը այն է, որ Դաշնակցութեան անմտութիւնը հազիւ թէ իրանց ոտքը բանկը դրած լինէին, երբ լուրը կայծակի արագութեամբ տարածվեց ամբողջ Պօլսի մէջ։

Ապա պ. Մ. նկարագրում է բանկից ապահով դուրս գնալու և դիրեկտօրի զգուշանալու նստելու պատմութիւնը, ի հարկէ շատ միայն բռնակութիւնը անելու խոստումով։ Մի պարոնը մոռացել է «Զանգ»-ի ընթերցողներին ծանօթացնելու թէ ճանապարհին որքան հայ դիակների հանդիպեցին և գետինն ու ծովը ինչպէս էին կարմրել հազարաւոր անմեղ զոհերի արիւնով։

Օ՜ դոնքիշօտներ։

Չը գիտեմ, ինչպէս կարելի է թոյլ տալ որ պատմութիւնը այդքան երեխաւոր կերպով [illegible]

*) Բանկի մուտքի մօտ դրված բռնակայում լինում էր նաև մի պահակ զինուոր՝ աշխատութեան ժամանակ, իսկ աշխատութիւնից յետոյ և կիրակի կամ տօն օրերում՝ երկու պահակ։

*) Գործակալութեան գրասենեակը գտնվում է Ղալաթիայում, Սիրէ Ֆրանսեղ կոչված պասաժում, ուղիղ ճիշտ նրա հանդէպ սպրում էր հօր։

գաւազվի: Մինչ Պոլսի մեր ազգայինները, որոնց քթի տակ կատարվել է այդ դէպքը, երկար պիտի լռութիւն պահպանեն: Դեռ պիտի շարունակէ՞ լուռ «Արեւելք»-ի խմբագրութիւնը, չը պիտի՞ խօսէ յարգելի տիկին Հրաչեան, որի ամուսինը՝ Անտոնեան էֆ. Կարան իրան շատ բան պատմած կը լինի:

Ամեն մի հայի սրբազան պարտականութիւնն է պատմական դէպքերի սխալները ջոկելու, համոզված լինելով որ դրանով նա մեծ ծառայութիւն արած կը լինի ոչ միայն ներկայ, այլ և ապագայ սերնդին:

—

Պակաս հետաքրքրական չէ նաև նոյն դէպքին նուիրված առաջնորդող յօդուածը: Բայց հետաքրքրական է ոչ թէ նրանով, որ բովանդակում է պատմական հարազատ փաստեր, այլ նրանով, որ նա հաւաքածու է ճոճուն ֆրազների ու բացականչութիւնների:

Դուք անշուշտ կարդացել էք այդ առաջնորդող յօդուածի ճակատին Վիլհելմ Թէլլի կրակոտ բառերը. «Երբ էլ ճար չունենք, որին էնք դիմում, մենք մեր մայրենի հողն ենք պաշտպանում... Չէ՞ որ դաշնակցական հերոսներն էլ սրի էին դիմել, յանուն հայրենիքի: Ուրեմն նրանք էլ հերոսներ են, որոնց հասցէին կարելի է գրել Շիլլէրի այդ նշանաւոր խօսքերը և հերոսացնել:

Էհ, ինչ անէին մեր հայրենասէրները, «ճար չը կար... 100,000 խողխողվածները իրանց թարմ գամբարաններից վրէժ էին կանչում»...

Եւ վճռեցին վրէժը լուծել, միայն թէ... մի, քօռ բաղդ... փոխանակ վրէժ առնելու, փոխանակ հայկական ոգևոր դատին կեանք տալու, ընդհանուր նահատակների թիւը տասնեակ հազարով էլ աւելացրին, մի բան, որ ոչ միայն Շիլլէրի Վիլհելմ Թէլլի նախանձը կարող էր շարժել, այլ և Հերոստրատի:

Ախար մի՞թէ չէ լսում հարիւր հազար խողխողվածների վրէժի կոչը, ո՞ր հայի սրտում վառ չէ վրէժխնդրութեան կրակը և ո՞ր հայը չի կամենայ փրկված տեսնել այսքան դար տառապող հայրենիքը: Սակայն աւելի լաւ է ոչինչ չանել, քան յիմարութիւն անել:

«Տասը չափիր, մէկ կտրիր»-ը շատ խելացի ասած է, թէև երբէք մեր յեղափոխական հերոսների ականջը չէ մտնում: Նրանք առանց չափ ու ձև անելու տանում են մկրատը և սուլթան Համիդի մի եղունգը չը կտրած տասնեակ հազարաւոր հայի գլուխ են կտրում:

Այնուամենայնիւ Դաշնակցութեան քաջերը պատում են «ճանապարհ» ու որոտում են ատրճանակները, ռումբերը (sic), մի քանի պահապան ծառայող են լինում (մի՞, այդ երևակայական պահապանները, որ այնքան պինդ մեխվել են միամիտների գլխում): Ապա, խմբագրականի ասելով, ռումբերի ու ատրճանակների պայթիւնից կծկվում է ամբողջ մայրաքաղաքը (սուտ է, կծկվողը հայն էր միայն. Թուրքերը ջարդում, թալանում էին, իսկ հրէաներն ու յոյները աւար պարտակում), լուրը հասնում է աշխարհին, թէ Դաշնակցութեան Վիլհելմ Թէլլերը գրաւել են օսմանեան բանկը (ուր օսմանցին գրօշ էլ չունի), թէ Պոլսի ամբողջ հայութիւնը ոտքի կանգնած «հայկական թաղերում մղում է բարրիկադային, ռումբային կռիւ»:

Այո, Պոլսի հայութիւնը ոտքի էր կանգնած, մի քանի օր ու գիշեր գլուխը բարձին դնող ոչ մի հայ գուցէ չը գտնվէր: Սակայն նրան ոտքի վրա պահողը սարսափելի մահվան երկիւղն էր և ոչ թէ բարրիկադային, ռումբային կռիւ մղելու ցանկութիւնը:

Ճշմարտութեան դէմ մեղանչած չը լինելու համար կասեմ, որ ամբողջ Պոլսում երկու տեղ միայն դիմադրութեան կամ աւելի ճիշտը ասած՝ ինքնապաշտպանութեան փորձ եղաւ:

Առաջինը Սամաթիայի եկեղեցու պարիսպների տակ, ուր ապաստանել էին մի քանի երիտասարդներ և մի օրիորդ: Խուժանը, չը համարձակվելով եկեղեցու ամուր պարիսպներին մօտենալ, օգնութեան է հասնում կանոնաւոր զօրքից մի հարիւրեակը, որը սակայն նահանջում է ռումբի պայթիւնին մի քանի զոհ տալով՝ երկրորդ հարիւրեակը շրջակայ տանիքների վրա դիրք բռնելով գնդակի կարկուտի տակ նահատակում է բոլորին, բացի օրիորդից, որ անձնասպանութիւն է գործում: (Այս դէպքի մասին ինձ պատմել է առաջին հարիւրեակի հրամանատար սպան, Ահմէդ էֆէնդին, ազգով վրացի, Պոլսում մահմեդականութիւն ընդունած, որի հարազատ եղբայրը 1896 թ. պրիստաւի պաշտօն էր կատարում Բաթումում): Այն բանը, որ զօրքը յարձակվել էր հայոց եկեղեցու վրա դարձաւ դիւանագիտական մի խոշոր հարց և փակվեց նրանով, որ այդպիսի մի հրաման արձակող օֆիցէրին հեռացրին պաշտօնից:

Երկրորդ փորձը տեղի ունեցաւ Խոււոցի Գէորգի սրճարանում, ռուսական շոգ. ընկերութեան շէնքին կից և իմ բնակարանից մօտ յիսուն քայլ հեռաւորութեան վրա: Դիմադրութիւնը տևեց մի երկու ժամ, քանի անգամ խուժանը յետ մղվեց և վերջը դարձեալ զօրքը օգնութեան հասաւ խուժանին:

Օգոստոսի 22-ին, երբ ես այցելեցի ռուսական կարծեմ «Եկատերինէ» շոգենաւը, ուր ապաւինել էին դեսպանատներում և այլ օտար հաստատութիւններում ապաստանած հայ ընտանիքները, այնտեղ ի միջի այլոց հանդիպեցի Խոււոցի Գէորգին, որին ես սպանված էի կարծում: Նա ասաց, որ իրանցից ոչ մէկը չէ սպանվել, որ իրանք այդ օրը կատարվելիք դէպքի մասին տեղեկութիւն չէին ունեցել, որ իրանք ինքնաբերաբար դիմել են ինքնապաշտպանութեան, շնորհիւ իրանց տրամադրութեան տակ գտնված երեք ատրճանակների, և թէ այդ ինքնապաշտպանութեան շնորհիւ իրանք ժամանակ են ունեցել տանիքը ծակելով դուրս ելնել և անցնել ռուսական շոգենաւային ընկ. շէնքը, որը պաշտպանվում էր զինված ռուս նաւաստիներով:

Այս երկու դէպքից զատ ինքնապաշտպանութեան փորձ չէ եղել ոչ մի տեղ*): Ամեն տեղ էլ խուժանը հանդիպեց անզէն հայերի և ջարդեց անխղճօրէն առանց դիմադրութեան հանդիպելու:

*) Հաւանական է որ վերջին դէպքի մասին Դաշնակցութեան փաստաբանները տեղեկութիւն չունեն, միայն բանկ-Օսմանի հերոսների սխրանքի մէջ չը դցելու համար կասեմ, որ նրանք դաշնակցականներ չէին:

Ուրեմն ո՞րն է այն բարրիկադային, ռումբային կռիւը, որի վրա շեշտում են. Երբ և ո՞ր մոլորակի վրա է տեղի ունեցել: Ենթադրենք, թէ հեռագրական թեթևամիտ գործակալները լուրն ուղղ են դարձրել, բայց վայել է միթէ նոյն խայտառակ դրութեան մէջ ընկնել նաև հայ մամուլը հանդէպ իր ընթերցողների, այն էլ տասը տարուց յետոյ:

Կամ գուցէ այդքան հրէշային ստերով Դաշնակցութիւնը կամենում է Կովկասի հայ ընթերցողներին միշտ մոլորութեան մէջ պահել և կամ զօրով հերոսացնելով մի քանի մահկանացուների, ինքը՝ Դաշնակցութիւնն էլ ձգտում է հերոսապետի տիտղոսն ստանալ:

Զգուշութի՜ւն, պարոններ. մի մոռանաք, որ կայ պատմութիւն, որը հերոսութեան տեղ ձեր ճակատին ուրիշ դրոշմ ունի կնքելու:

—

Մի քանի խօսք էլ իմ հայրենակից պ. Տ. Յ.-ին, իր անտեղի ոգևորութեան և Բանկ-Օսմանի դեռ կենդանի հերոսներին գրկած աւելի անտեղի ողջոյնների առիթով:

Գիտէք, պարոն. Սենիօբոսը իր ընդհանուր պատմութեան մէջ տեղ տալ կարող է շատ անհեթեթութիւնների, որպէս և դուք ձեր «Արձագանքներ»-ում կարող էք Եգիպտոսի սոխ ու սխտորին կարօտող լաքէյների շարքը դասել ամենքին: Այդ ճաշակի խնդիր է, որի դէմ չեն վիճում: Բայց մի մոռանաք, որ դըրանցով իրականութիւնը մնում է նոյնը և մազի չափ անգամ չէ փոխվում:

Շատ կարելի է, որ դուք համոզված էք ուրիշ կերպ և գրում էք դրա հակառակը Դաշնակցութեան ընկած վարկը բարձրացնելու և յեղափոխութեան հուրը միշտ վառ պահելու մտքով: Այդ էլ, ի հարկէ, համոզմունքի խնդիր է: Բայց դարձեալ մի մոռանաք, որ Դաշնակցութիւնից զատ կայ հայրենիքի գոյութեան խնդիր, որը պահանջում է անկեղծ վերաբերմունք և սառն ու լուրջ քննադատութիւն:

Գիտէք, որ մամուլը մարդկանց մշակող, տրամադրութիւններ պատրաստող միակ ամենահին միջոցն է: Ուրեմն պէտք է ջանալ, որ մարդերը չը խարդախվեն, տրամադրութիւնները ծուռ ճամբի վրա չը դրվեն, այլապէս աչքը շինելու տեղ յօնքն էլ կը փչացնենք:

Մամուլի պարտականութիւնն է որևէ մի երևոյթի առաւելութիւնները ջատագովելու հետ նրա պակասութիւններն էլ երևան հանել: Եթէ 2×2=5 հաշւող աշակերտին անդրագական մաթէմատիկոս հռչակէք, վաղը 0×0 հազարների կը հաւասարեցնէ իր հետ անդունդ իջեցնելով և՛ ազգ, և՛ հայրենիք:

Մենք, մեզ հետ անշուշտ և շատերը սպասում էինք թէ Բանկ-Օսմանի տասնամեակին Դաշնակցութիւնը լոյս կընծայէ այդ և նման դէպքերի առիթով պատմական մի լուրջ տեսութիւն, ընթերցող հասարակութեան դատաստանին յանձնելով իր երկարամեայ յեղափոխական գործունէութիւնը: Այն ինչ մեր առաջ փռում են «Զանգի» № 27-ը լիքը դէպքերի արհեստական ոսկեզօծումներով, աղաւաղված իրողութիւններով և անմիտ բացականչութիւններով:

Դա ազգային ոճրագործութիւն է, որից պէտք է հրաժարվել քանի դեռ ուշ չէ, այլապէս չարաչար խաբված ժողովրդի հիասթափութիւնը կարող է շատ կործանարար լինել:

Իմի

Սամարղանդ, 24 սեպտեմբերի

ԱՐԾԻՒՆԵՐԸ

(Ֆելիքս Բրոզովսկու)

—

Սարերի կատարներին, ուր ամենից առաջ առաւօտեան արշալոյսն է իջնում, իրանց համար բոյներ էին հիւսել հզօր արծիւները:

Համարձակ ու հպարտ նրանք սաւառնում էին անդունդների ու ամպերի վրա և շեշտակի, անթարթ աչքերով նայում էին արևգակի շողերին:

Իսկ նրանցից մէկը սարսափելի ամբարտաւան էր և ինքնավստահ:

Նա յայտնի էր իր խիզախ անվեհերութեամբ և արտասովոր ոյժով, իսկ նրա աչքերի մէջ վառվում էր անհամբերութ հուրը:

Նա իր եղբայրների հետ այնպիսի պնդողոն պատերազմներ էր մղում, որ ընկնում ամպերը սարսափահար ցրվում էին, լողալով դէպի հեռու՝ սարերի անհեդ կատարներից, իսկ անդունդների մէջ վախեցած առուակները խառնվելով շշուկով վազում էին դէպի հովիտը:

Այդ արքայական արծիւը փայփայում էր մի ուխտեալ տենչանք. Նա ուզում էր անբաժան կերպով միայնակ իշխել այդ վայրենի կատարների վրա:

Եւ ահա մի անգամ, առաւօտեան արշալոյսը, տարբերվելով մառախուղից թաց ցցրած իր աչքերը, տեսաւ թէ ինչպէս խրոխտ արծիւը իր սպանված եղբայրներին մերկ, միաւոր, ժայռերի վրայից թափում էր դէպի անյատակ քարէ անդունդը:

Եւ ապա, նախ նման սլացաւ դէպի վեր և բարձրացաւ այնքան բարձր, որ արեգակը անգամ անկարող եղաւ նշմարել նրան:

Բայց նա յետ դարձաւ...,

Յետ դարձաւ իր հայրենի, ցուրտ, ամայի և մերկ ժայռերը:

Եւ այն օրվանից նա մենակ, անբաժան կերպով թագաւորում էր մռայլ ապառաժների մէջ:

Այժմ նա մենակ էր սաւառնում երկնակամարի տակ, միայն նա էր համարձակվում հասցնել իր փոխանակել արեգակի փառքերին բիբի հետ, միայն նա էր ծիչում ապառաժների սրածայր կատարների վրայից: Բայց ամենից յաճախ նա մենակ նստում էր այն մերկ ժայռի վրա, որտեղից նա ցած էր թափել արծիւների դիակները, և դիտում էր փրփրադէզ կոհակները, որոնք լուացել էին մեռած արծիւների արիւնը և իրանց էլ թաղել դալարագեղ հովտում:

Եւ եթէ այդ մենակեաց ծիչունը կարողանար լաց լինել՝ նա կը լար ջերմ արտասուքներով, եթէ նա կարողանար հեկեկալ՝ բարձրաձայն կը հեկեկար, եթէ նա կարողանար կանչել՝ աղեխարշ ձայնով կը կանչէր իր ընկած եղբայրներին,—որովհետև այժմ խրոխտ արծիւը տանջվում էր թախիծը:

Ապառաժները, որոնց մէջ նա թագաւորում էր, մնացել էին. այն բոլոր ճիչերը, որոնք ընդունում էին նրանից իրանց թագաւոր, այնքան էին անձայն ու մանր: Այժմ այլ ևս ոչ ոք չը կայ, որի հետ նա պայքարէ և հաղթելով սլանայ դէպի երկնակամարը ու լողայ արևի շողերի մէջ:

Բայց նրա վրա խղճայ թափառական մրրկոտ մի ամպ և պատրաստեց նրա համար փառաւոր, արքայավայել մահ:

Օրը մօտենում էր իրիկնապահին, չարագուշակ, արիւնաներկ կարմիր արևը իր ալ վերջնալոյսով ոսկե շուշում էր հորիզոնի եզրերը, իսկ երկնքի վրա խլացուցիչ ճայթիւնով կուրծք կրծքի դէմ արած մարտնչում էին անհեդ սև ամպերը, մրրիկը վայրենաբար մռնչում էր, իսկ ապառաժները կատարից մինչև հիմքը սարսափած դողում էին: Հրաշէկ նետով մահացած՝ արծիւը ընկաւ ալեկոծ կոհակների մէջ և, բիւրեղանման փրփուրի մէջ լուացվելով, լողաց դէպի այնտեղ, ուր մշտնջենական խաղաղութիւն և հանգստութիւն է տիրում. Եւ հանգչում է նա ծաղկազարդ հովտում, այն հողի վրա, ուր հանգիստ են առնում նրա եղբայրների մարմինները: («Баку»)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Վերջին ժամանակներս տեղական լրագիրներից մի քանիսի մէջ տպված այն լուրը, որ իբր Կովկասի ոստիկանատան կառավարչի դիւանատան կառավարիչ Գուրովիչը բարձր պաշտօն է ստանում ներքին գործերի մինիստրութեան կից, որը կապ ունի նրան Կովկաս ուղարկելու հետ՝ քննելու մինիստրութեանը ենթարկվող բոլոր հաստատութիւնները և այլն, մեր ժողոված տեղեկութիւնների համաձայն մտացածին հանդիսացաւ («Кавк.»):

Ստացանք հետևեալ գրքերը. 1) «Էմինեան ազգագրական ժողովածու», հաւաքեց Ս. Հայկունի, հատոր Զ., հրատար. Լազարեան ճեմարանի արևելեան լեզուների, 415 երես, գինն է 1 ր. 25 կ., 2) «Յուշեկցի ազգատոհմ և տարօրինակ ապաշ Արբիկեմ Տրապիզոնի հայ գիւղերի մէջ» Ս. Հայկունու, 95 երես, գինն է 20 կ., 3. «Զուռնա-չաւշ» և «Նաղանի խանում» Ի. Միրաքեանի, 80 եր., գինն է 25 կ.:

Մօտ օրերս կը սկսէ հրատարակվել երգիծաբանական հայերէն նոր շաբաթաթերթ «Հայելի» անունով:

Հ.-Զ.-Աբ. Թաղիևը միջնորդութիւն է յարուցել Կովկասի Փոխարքայի առաջ թոյլ տալ իրան հրատարակել մի շաբաթաթերթ «Ֆէյուզաթ» (Ֆիտութիւն) անունով:

Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Գ. Տ. Լիպգարդտային հրատարակել Թիֆլիսում ռուսերէն շաբաթաթերթ «Водопадъ» (Ջրվէժ) անունով, իր՝ Լիպգարդտայի խմբագրութեամբ:

«Тифлисская Газета» լրագրի հրատարակութիւնը Ի. Ն. Բալանճարեանը յանձնել է Գ. Ա. Վարդանեանին, իսկ նոյն լրագրի խմբագրի հաստատված է երդ.-հաւատարմատար Ա. Ս. Զմշկեանը:

Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ փակված է «Лѣтопись русскаго патріотическаго общества» (ռուս հայրենասէրների ընկերութեան տարեգրութիւնը) լրագիրը իր վնասակար ուղղութեան և զինւորների մասին անհաստատ տեղեկութիւններ հաղորդելու պատճառով:

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում հոկտեմբերի 5-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ մի սպանութիւն. որին զոհ գնաց յայտնի քաջամարտիկ և ինքնապաշտպանութեան գործող Շխալին: Երեկոյեան մօտ ժամի 10-ին նա կրծքին դաշոյնի հարուած ստացաւ, որը մահացու եղաւ: Դեռ չը հասած հիւանդանոց Շխալին վախճանվեց: Նրա հետ միասին վիրաւորված է ազդրից նրա եղբօրորդի Շահբազը: Մահափորձը խնամքով է եղել պատրաստված: Մանրամասնութիւնները դեռ անյայտ են:

—

Շխալի սպանութեան դէպքի մասին քաղաքում տարածված լուրերի առիթով, Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան կենտրոնական կոմիտէն մի թռուցիկով յայտարարում է, որ այդ սպանութիւնը ոչ մի կապ չունի կազմակերպութեան հետ:

—

Հոկտեմբերի 3-ին քաղաքային վարչութեան և ֆինանսական մասնաժողովի միացեալ նիստում քննվել է քաղաքի եկամուտների նախահաշուի նախագիծը 1908 թ.ի համար: Նախահաշիւը հաշուած է 1,200,000 ր., համարեա 300,000 ր. պակաս այս տարվանից:

—

Բագուից «Тифлисъ» լրագրին գրում են, որ այս մի քանի օրերս, Բագուի արքունական պալատը, ծառայողների բացակայութեան պատճառով, բոլորովին չէր գործում: Տեղեկութիւններից երևաց, որ սեպտեմբերի 7-ին Բագուի արքունական պալատի ծառայողների մի խումբը, որը բաղկացած էր 7 հոգուց, գնաց Բալաջարի կայարանը, առանց նախօրօք տոմսակներ գնելու: Հակառակի պէս, գնացքի մէջ պատահեց կոնտրոլեօրը և պատուիրակ ճանապարհորդները Բալախանի կայարանում կալանաւորվեցին: Հազիւ միայն երրորդ օրը նրանց օգնութեան հասաւ արքունական պալատի կառավարիչը և ազատեց նրանց:

—

Բագուի քաղաքային վարչութիւնը, «Баку» լրագրի ասելով, ստացել է մի հաշիւ, որի հիման վրա քաղաքային ինքնավարութիւնը պարտաւոր է վճարել «քէբաբչուն» 50 ռուբլի, վարչութեան պահանջի համաձայն սեպտեմբերի 25-ին քաղաքային դումայի ընտրութիւնների ժամանակ «քէբաբ» մատակարարելու համար: Ինչպէս քաղաքային ինքնավարութեան հաշուապահն, գրքից մէջ մի «առատաւ» էլ աւելացաւ—«քէբաբներ» հաշիւը: Այդ էր պակաս ինքնավարութիւնը լաւ բնորոշելու համար:

Բագուի ապագայ քաղաքագլուխ Կոնեմկին մօտ օրերս ծանօթանալով Բագուի ոստիկանութեան պաշտօնեաների կենսագրութեան հետ, համաձայն ոստիկանապետի ներկայացրած ցուցակի, վերջում ցանկութիւն է յայտնել անձամբ ծանօթանալ նրանց հետ: Հոկտեմբերի 3-ին ներկայացել են բոլոր պրիստաւները, իրանց անմիջական իրաւասութեան տակ գտնվող քաղաքապահների ցուցակներով:

—

«Баку» լրագրի հաղորդած լուրը Բագուի գեներալ-նահանգապետ Ֆադեևի հրաժարականի մասին, ինչպէս տեղեկացել է նոյն թերթը, անհիմն է եղել: Գեներալ-նահանգապետը առաջվայ նման շարունակում է ընդունել ոչ միայն զաւառական գործերով դիմողներին այլ և քաղաքային:

—

Անգլիական պատգամաւորութեանը ընդունելու համար կազմված կարգադրիչ մասնաժողովը հաղորդում է, որ անգլիացի հիւրերի գալուստը առ այժմ յետաձգվում է:

—

«Р. В.» լրագիրը լսել է, որ սև-հարիւրեակային կազմակերպութիւնները եռանդուն կերպով ագիտացիա են անում Վորօնեժում ջարդ առաջացնելու համար, որ ուղղված կը լինի այնտեղ ապրող ռուսաց էմիգրանտների դէմ:

—

Ինչպէս յայտնի է, գլխաւոր զինւորական դատախազ գեներալ Պաւլովը դժգոհ մնալով Պետական Դումայի նախկին անդամ Օնիպկոյի գործի մասին կայացրած դատավճռից, մտադիր է բեկանել վճիռը: Սակայն այդ մտադրութիւնը, «Столичн. Вѣстн.»-ի ասելով, կառավարական շրջաններում հաւանութիւն չէ ստացել: Չը նայելով դրան, գեն. Պաւլովը շարունակում է եռանդուն կերպով պահանջել վերաքննել գործը:

—

«Товарищъ» լրագրի ասելով, «Frankfurte Zeitung»-ը առաջ է բերում հետևեալ ստատիստիքական տեղեկութիւնը Ռուսաստանում այս վերջին տարում, սկսած 1905 թ.ի դեկտեմբերի 1-ից մինչև 1906 թ.ի սեպտեմբերի 1-ը կատարված ջարդերի մասին: Դրանից երևում է, որ Ռուսաստանի զանազան մասերում կատարված ջարդերի ընդհանուր թիւը 633 է: Այդ թիւի մէջ չէ մտնում Սէդլէցի ջարդը, որովհետև մինչև սեպտեմբերի 1-ը դրա մասին տեղեկութիւններ չէին եղել ստացված: Այդ բոլոր ջարդերից վնասվել է 37,075 ընտանիք, որոնց անդամների ընդհանուր թիւը հասնում է 158,101 հոգու: Նիւթական բոլոր վնասը հաշւում են 51,094,703 ռուբլի: Մարդկանցից ընդամենը սպանվել են 937, ծանր վիրաւորվել՝ 1,190: Միութիւնները և կոմիտէները օգնել են 350 այրիների, 170 բոլորովին որբերի և 1,278 որբերի: Դրամական օգնութիւն առել են վնասվածներին 5,846,035 ռուբլի, որոնցից 4,093,364 ռուբլին հանգանակվել է արտասահմանում, իսկ 1,052,671 ռուբլին միայն Ռուսաստանում:

Սեպտեմբերի 12-ից մինչև 26-ը, պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, Ռուսաստանում ընդամենը կալանաւորվել են 1,068 քաղաքական յանցաւորներ, որոնցից 215 հոգի Պետերբուրգում, Վարշավայում՝ 130, Օդեսայում՝ 117, Վիլնայում՝ 64, Մոսկվայում՝ 66, Խարկովում 56, Րիգայում՝ 37 և այլն:

—

Լուրերին նայած, Կոկովցևը և Հաուֆմանը հրաժարական են տալիս:

Պաշտօնապէս հերքվում են Վարշավայի համալսարանի վերացման մասին տարածված լուրերը:

—

Արտաքին գործերի մինիստրը մեկնել է արտասահման: Այդ բանին մեծ նշանակութիւն են տալիս:

—

Կոմս Վիտտէն շարունակ սև հարիւրեակային կազմակերպութիւններից սպառնալից նամակներ է ստանում: Նամակներում նրան խորհուրդ են տալիս այլևս չը վերադառնալ Ռուսաստան, որին նա վաճառեց և քայքայեց:

Н. К.

—

Ֆինանսների մինիստրութիւնը ուղարկել է Փոխարքային եզրակացնելու համար Բագուի շրջանի մաքսատան կառավարչի միջնորդութիւնը՝ Տարուրի մաքսատունը Շախտախտի կայարանը տեղափոխելու. (Ուլուխանլու-Ջուլֆայի երկաթ. ճանապ.) վերանուանելով «Տարուրի մաքսատնից» «Շախտախտինեան մաքսատուն»:

—

Ֆինլանդիայի հողազուրկ գիւղացիների առաջին թիւ դրդել է Ֆինլանդիայի կառավարչական և հասարակական շրջաններին զբաղվել այնտեղ օրեցօր սուր կերպարանք ստացող ագրարային հարցերի լուծմամբ: Ներկայումս Հելսինգֆորսում նիստեր է գումարում—գործազուրկ գիւղացիութեան կարիքները թեթևացնելու միջոցներ մշակող մասնաժողովը: Մասնաժողովի անդամների առաջարկած միջոցները վերաբերում են—կամ հողաբաժինները բաժանելու գիւղացիութեան մէջ կամ թէ չէ միջոցներ յատկացնելու հող ձեռք բերելու համար: («Стр.»)

«Око»-ն հաղորդում է, որ Ռադոմի վիճակի լեհական սոցիալիստական կուսակցութեան պատգամաւորների կոնֆերէնցիան ի նկատի առնելով Լեհաստանի պայմանների փոփոխութիւնը, որոշել է բոյկոտ հրատարակել Դումայի ընտրութիւններին: («Н. К.»)

—

«Рѣчь» լրագիրը հաղորդում է, որ հակառակ տարածված լուրերի, Ստոլիպինի դիրքը շատ հիմնաւոր է: Ոչ մի կարևոր գործ առանց նրան չէ կատարվում: Կաբինետի անդամները վարվում են նրա ցուցմունքների համաձայն:

—

Քաղաքացիական ծառայութեան մէջ գտնվող աստիճանաւորների իրաւունքի սկզբունքային հարցը՝ մասնակցելու ընկերութիւններին և միութիւններին, լուծվելու է սենատի ընդհանուր նիստում հոկտեմբերի 9-ին, որտեղ և կը պարզվի այն պատասխանատուութեան չափը, որին պէտք է ենթարկվեն յանցաւորները կառավարութեան հրատարակված օրէնքները խախտելու համար:

—

«Neue Fr. Pr.»-ից քաղելով «Око» լրագիրը հաղորդում է, որ Դուրնովօն մօտ օրերս նշանակվելու է ներքին գործերի մինիստր: Այդ լուրի հաստատ լինելու մասին իբրև ապացոյց հիմնվում է ամենօրեայ խորհրդակցութիւնների վրա, որոնք տեղի են ունենում պրեմիեր-մինիստր Ստոլիպինի և Դուրնովօյի մէջ: Այդ լուրը սակայն հերքվում է «Страна»-ի հետևեալ տեղեկութեամբ: Սեպտեմբերի 28-ին ներքին գործերի նախկին մինիստր Դուրնովօն արքունական բնակարանից տեղափոխվել է իր սեփական բնակարանը: Տեղափոխվելուց յետոյ նախկին մինիստրի պահակախումբը ոչ միայն չէ պակասեցրած, այլ և ընդհակառակը աւելացված է: Տան պահպանութիւնը յանձնված է երեք քաղաքապահների, իսկ գործակալական հսկողութեան համար նշանակված են ութ փորձված գործակալներ, չը հաշւելով ծառաների մի մասը, որ նոյնպէս կազմված է ոստիկանական գործակալներից: Բնակարանում շինված է ազդանշանի յարմարութիւն:

—

«Р. В.»-ի ասելով, չինովնիկների՝ քաղաքական կուսակցութիւններին մասնակցելու նկատմամբ իրաւունքը սահմանափակող հրահանգը մինիստրների խորհրդում անցել է կրկնակի քննութիւնից յետոյ և հակառակ խորհրդի անդամներից մի քանիսի եռանդուն բողոքի:

—

«Berl. Tag.» լրագրի պարիզեան թղթակիցը հեռագրով հաղորդում է կոմս Վիտտէի արած յայտարարութիւնը ֆրանսիական ժուռնալիստներից մէկին: Նախկին պրեմիերը շատ զարմացել է, որ Կոկովցևի գաղտնի զեկուցումը ռուսական ֆինանսների առիթով այնքան աննպաստ տպաւորութիւն է թողել: Կոմս Վիտտէն գտնում է, որ 165 միլ. ռուբլի դեֆիցիտը չափազանց քիչ բան է և ընդգծում է, որ խօսքը դրամարկղի դեֆիցիտի մասին չէ, որը հարկաւոր է ծածկել անյապաղ, այլ բիւջէի դեֆիցիտի մասին, որը կարող է չքանալ, եթէ որ եկող տարի եկամուտները բաւարար լինեն: Վիտտէն ցաւում է, որ բոլոր անհրաժեշտ փոխառութիւնները չը կատարվեցին պատերազմի ժամանակ: Նրա կարծիքով, պատերազմի ժամանակ հնարաւորութիւն կար անհամեմատ աւելի լաւ նպաստաւոր պայմաններով փոխառութիւն կատարելու: Ներկայ խճճված դրութիւնից դուրս գալու միակ ելքը կոմս Վիտտէն տեսնում է բոլոր չափաւոր տարրերի համախմբման մէջ ընդդէմ ծայրահեղների: Նա չէ հաւատում իսկական յեղափոխութեանը և համոզված է, որ զօրքը կը մնայ հաւատարիմ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԻՑ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ

—

Սեպտեմբերի 14-ին

Այսօր իններորդ օրն է, որ ամբողջ Թաւրիզը յուզված է, խանութ, բազար բոլորովին փակված են և հազարաւոր մարդիկ անգլիական հիւպատոսարանում, հիւպատոսարանի մօտ վարձու տներում լիքն են, որոնք առանց բացառութեան, վայելում են անգլիական դրօշի հովանաւորութիւնը: Մոլլաներով ու աչքի ընկնող սէիդներով լցված են նաև հիւպատոսարանին կից մզկիթում, որն իր սեպհական ծախսով նորոգել էր անցած տարի պ. Զաքարիա Նազարբէգեանը: Պարոնը նկատելով, որ մզկիթում մերկ յատակի վրա են մնացել մեծ մասամբ պատուաւոր ու առաջնակարգ փիշնամազներ, մի փառաւոր մեծ գորգ ուղարկեց ի գոհունակութիւն ապաստանողների: Ի դէպ հարկ է խոստովանել, որ Նազարբէգեան մասնաւորապէս թագաժառանգից սիրված և ընդհանրապէս Թուրք հասարակութեան մէջ մեծ յարգանք ու հեղինակութիւն վայելող անձնաւորութիւն է, և որը վերջին տարիներումս մանաւանդ քաղաքական յարաբերութեանց ամուր միջնորդ է եղել Թուրք ու հայ ժողովուրդների մէջ:

Այս մի քանի օրերի ընթացքում Շահի ու թագաժառանգի կողմից փորձեր եղան ժողովրդին հիւպատոսարանից դուրս բերելու. բայց իզուր: Մի անգամ ներկայացուցիչն ներկայ Սադր-Ազամ Մուշիրը Դօվլէի հեռագիրը ուղղված թագաժառանգ իշխանին, որի մէջ խօսում ու խոստանում էր Շահի անունից ծանօթ Մաշրուտէի (սահմանադրութիւն) արդէն ընդունվելու մասին, և հեռագրի վերջին սպառնալիք էր, հրահանգելով թագաժառանգին օգնել քաշել իր տրամադրութեան տակ եղած զինւորական ուժից ու թնդանօթներից հակառակ դէպքում: Դեռ հեռագրի ընթերցանութիւնը չվերջացած, կոմիտէի անդամներից մէկը պատռում է հեռագիրը և շպրտում քարտուղարի երեսին ասելով. «Մենք մեզ ապահովող հեռագրին սպասում ենք անգլիական դեսպանից, և մենք ոչ միայն սահմանադրութիւնը թղթի վրա, այլ նրա գործադրութիւնն ենք պահանջում, այլապէս կախված կը մնանք անգլիական դրօշակից, թէկուզ ինչ էլ որ լինի»:

Օրվայ ընթացքում հիւպատոսարանում, նրա կից մզկիթում շրջապատում և տեղի են ունենում միտինգներ, որոնց մէջ ճառում են իրաւամբ հռետորներ, որոնք շօշափելի օրինակներով բացատրում են Պարսկաստանի վիճակը, դատաւորների դրութիւնը, հողային կամ ֆէօդալական վատ սիստեմը, քանդութիւնները ու երկրի աղէտ կացութիւնը, ժողովրդի չքաւորութիւնն, ու կրած հարստահարութիւնները ամենայայտնի պաշտօնեայից և ընդհանրապէս ընդհանուր վիճակի դարմանը, որ է այս յեղափոխութիւնը և Պարսկաստանի ազատութիւնը: «Դու որչափ ռոճիկ ես ստանում», հարցնում է հռետորներից մէկը իրան լուռ անգլիական հիւպատոսարանի պահակ Աֆղան զինւորին.—«Ամիսը 26 թուման» լինում է Աֆղանի պատասխանը: «Դու ինչ չափ ես ստանում» հարցնում է հռետորը պարսիկ զինւորին, որ կանգնել էր ոչ հեռու Աֆղան զինւորից,—«2 րիալ ազա, (40 կոպ.) այն էլ տեսած չունենք», պատասխանում է պարսիկ զինւորը: Հռետորը ուղղում է խօսքն հասարակութեան ու ասում. «Ահա մեր հայրենիքի պաշտպանը, որի անունով միլլիոններ են դուրս գալիս ու անհետ կլանվում»: Ծափահարութիւններից յետոյ, մեծ ներդաշնակութեամբ բացագանչում է ամբողջ. «Զինդաբադ ազատ Թէհրանը Իրան». «Փայէնդէբադ հուրրիյէթ Թէհրանը Իրան» (կեցցէն Իրանի ազատութեան պահանջողները: Ցաւիտեանական լինեն Իրանի ազատութիւն ուզողները):

Հռետորների յաճախ կրկնվող նիւթերից մէկն է նաև պարսիկների ու հայերի յարաբերութեան հարցը: Պատմւում են հեռու մնալ իսպառ անտեղի վարմունքներից, մինչև անգամ եթէ չարիքը հայի կողմից լինի: Հայը մեր եղբայրն է, հաւասար իրաւունքներ ունի իբրև մեր հաւատարիմ հպատակը և այլն: Եւ արդարև Թուրքերի յարաբերութիւնը շատ աւելի եղբայրական է այժմ, քան երբևիցէ: Այնուամենայնիւ հայերը ամեն կերպ զգոյշ են պահում իրանց, որ մի գուցէ մութ ոյժեր առաջ բերեն անժամանակ ընդհարում ու խառնաշփոթութիւն յեղափոխութիւնը խեղդելու նպատակով:

Շարժումը սահմանափակված չէ միայն Թաւրիզում.—Մաշա, Արդաբիլ, Ուրմի և այլ քաղաքները հէնց Թաւրիզում սկսված օրը, սկսել են նաև շուկաները փակել և մասնակցել համաժողովական ցոյցին:

Պարսկաստանի այս յեղափոխութիւնը իր տեսակի մէջ միակն է տարեգրութեանց մէջ: Ժողովուրդն առանց բացառութեան մասնակից է սկսված գործին: Երկու բանակ կայ. կառավարութիւնը և սրա հետ ֆէօդալական բիւրոկրատիան և երկրորդ՝ ողջ ժողովուրդը՝ իրանց գլուխ ունենալով ընչազուրկ հոգևորականութիւնը: Թէ շնորհով, խելացի ու օրինակելի գաղտնապահութեամբ օժտված կազմակերպութիւն է եղել և դեռ ևս գոյութիւն ունի, ամեն կասկածից վեր է: Գիտակից խօսողներ—պրօպագանդիստներ, հասուն գործիչներ վխտում են մէջները: Զարմանալի է սրանց պահպանած դիսցիպլինան: Այսօր մօտ տասն օր է, որ մարդկանց հեղեղներին, որ ալեքսանման շարժվում են հայկական թաղերը. բայց կարծէք թէ ոչ ոք չը կայ,—լուռ, մունջ, խոնարհ, զգոյշ ինչպէս հարս, որ առաջանում է հաշվող քայլերով դէպի իր նուիրական պարտականութիւնը:

Այո, հրաշալի է տեսնել դարաւոր տգիտութեան մէջ խարխափող ծանօթ պարսիկ հասարակութեան այսչափ կանոնաւոր և խորախորհուրդ քայլերը: Այստեղ ազգամիջեան կուսակցութիւնները միմեանց չեն բզքտում, Մարքսի, Էնգէլսի անունները կապկանման բերաններում չեն յորջորջվում. անմիտ աղմուկներ չը կան—ոչ, այլ խելացի ու ամբողջական միութիւն ընդհանուր թշնամու, բռնութեան դէմ: Պարսիկներն օրինակելի են. շատ օրինակելի են ողորմելի ու յաւակնոտ հայերիս համար...: Թաւրիզում բացի երկու մեծ գիւղատէր-ֆէօդալ մուշտայիդներից, համարեա ամբողջը միացած են նիւթով ու անձով: Ամենադաժան Թուրքը հազարներ է նուիրաբերում: Վաճառական, արհեստաւոր և այլն բաց են արել իրանց ոսկու սնտուկները և տալիս են կանխիկ: Հիւպատոսարանում դըրված է յեղափոխութեան—ազգային կասսան, ուր ամեն օր ընդունվում են հազարներ: Ասում են այս րօպէիս 80,000 թումանաչափ կանխիկ փող կայ, ի հարկէ կարիք եղած դէպքում էլի կը արվին: 100—150 սէիդներին պաշտօն տրված է կոմիտէի կողմից հսկել անդադար, որ մի գուցէ պրօվօկացիայի կողմից դէպք պատահի:

Դեռ ես բանակցութիւնների շրջանումն ենք: Թէհրանի դիւանի կողմից հանգստացնող հեռագիրներ պակաս չեն: Ցաւառ լուր է պտտում թագաժառանգի դէմ, որին ուզում են յաջորդի իրաւունքից զրկել իբրև ազատ կարգերի թշնամի անձնաւորութեան: Գահը ժառանգելու համար իշխանները բացի հօրից և մօրից պիտի պատկանելիս լինեն ղաջար ցեղին: Ներկայ գահաժառանգը մօրից ղաջար չէ, և այս հանգամանքը փոքր զէնք չէ իր ախոյեանների համար: Այս լուրը վերապահութեամբ եմ գրում:

Ուղեոր

Թաւրիզ

Յ. Գ.—Նամակս վերջացրի, երբ ամբողջ քաղաքը բացականչում էր «զինդաբադ»: Դեսպանից և Շահից ստացվեցին հեռագիրներ, որով ժողովրդի բոլոր պահանջները ընդունվեցին: Ժողովուրդը անհագին զուռում գոչումներով դուրս եկաւ հիւպատոսարանից: Բազարի ուրախութեան չափ չը կայ: Հիւպատոսարանում մնացին միայն շարժման գլխաւորները: Յաջորդով կը գրեմ:

Նոյն

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՏԱՐԵԼ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

—

Ռաշտից՝ մի թղթակցութեան մէջ առաջ էր բերված այն ընտրողական կանոնագիրը, որ ներկայացրել էին Թէհրանի յեղափոխական շարժման պարագլուխները Շահին և որը, վերջ ի վերջոյ, ընդունվել էր Իրանի ինքնակալից: Այդ կանոնագիրը յստակ կերպով ցոյց էր տալիս, թէ, իսկապէս, ինչ բնաւորութիւն է կրում այն «սահմանադրութիւնը», որ հարկադրել էին հոգևորականութեան ու վաճառական ներկայացուցիչները պարսիկ կառավարութեան:

Դա ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ պետական հարուածը՝ coup d'Etat-ն խոշոր առևտրականների և հողատէր ֆէօդալների, որոնց օգտի համար էլ կատարված է այդ «յեղափոխութիւնը»:

Ընտրողական իրաւունքից զրկված է մնում Պարսկաստանի ազգաբնակութեան ստուար մեծամասնութիւնը—հողազուրկ գիւղացիութիւնը: Կարող են ընտրութեան մասնակցել միմիայն նրանք, որոնք տէր են որոշ քանակութեամբ և որոշ արժէքով հողի, մի բան, որը համարեա գոյութիւն չունի չունևորների երկրում, որովհետև Պարսկաստանը ֆէօդալական կարգերի գերազանց երկիրն է: Այնտեղ տիրում է ճորտութիւնը իր ամբողջ ձևերով: Եթէ այդ հողազուրկ գիւղացիները ձայնի իրաւունք ունենային, հասկանալի է, թէ հողային հարցի մասին ինչ դիրք պիտի բռնէին «Արդարութեան Տանը»: Այդ զգում էին ֆէօդալները՝ խանները, հոգևորականները և կալուածատէր վաճառականները և նրա համեմատ էլ կազմեցին ընտրողական օրենագիծը դուրս ձգելով աշխատաւոր երկրագործներին:

Ընտրողական այդ օրինագիծը ունի իր բազմաթիւ այլ թերութիւնները, որոնց մասին խօսել չէ մեր նպատակը: Յիշենք և այն յօդուածը, որի համաձայն «խառվարար» անձինք իրաւունք չունեն ընտրելու: Բայց, ա-

սացէք, ո՞վ է «խռովարար» անձը: Այդ միայն Ալլահը գիտէ: Նայելով գործին ու հանգամանքներին:

Ընտրողական այդ օրինակի դէմ է խօսում և «Իրշադի» մի յօդուածը՝ «Ընտրութիւնները Պարսկաստանում» վերնագրով:

Յօդուածագիրը պահանջում է, որ, սահմանադրական կարգեր հաստատուելուց առաջ, ամեն դասակարգի մարդիկ իրանց մէջ ժողովներ և միութիւններ կազմելով՝ իրանց դարդերն ու կարիքները յայտնեն:

Այժմ Թաւրիզում և Պարսկաստանի բոլոր քաղաքներում, նոյն դասակարգի կամ նոյն արհեստի մարդիկ պէտք է որ անպատճառ ժողովներ կազմեն. օրինակ, ամեն քաղաքում, երկաթագործները պէտք է իրանց համար մի միութիւն կազմեն և շաբաթը մի անգամ ժողովներ գումարելով՝ պետութեան և կամ ազնուականութեան մինչև այժմ երկաթագործ դասին հասցրած զուլումները երևան հանեն. Թող խորհրդակցեն իրանց կեանքի բարելաւման մասին, Թող ճառեր արտասանեն և ամեն շաբաթվայ ժողովների արձանագրութիւնը պահեն:

Արհեստաւորներից զատ, յօդուածագիրը խորհուրդ է տալիս գիւղացի ճորտերին ժողովներ և միութիւններ կազմել և իրանց կարիքները պարզել: Յետոյ այդ միութիւնները պէտք է որ Պարսկաստանի երկու մեծ քաղաքներում, և Թեհրանում Թաւրիզում, համախմբվեն և ստեղծեն մի ընդհանուր կազմակերպութիւն, միութիւնների միութիւն անունով: Այդ կազմակերպութիւնը պարտաւոր է ընտրութիւնների գործը վարելև իր մարդիկն անցկացնել Արդարութեան Տունը: Գիւղացիութեան և արհեստաւորութեան ներկայացուցիչները, ազգային ժողովում, պէտք է որ մշտական յարաբերութեան մէջ լինեն իրանց ընտրող խմբերի հետ և նրանց՝ կառավարութեան կողմից կրած հարստահարութիւնները մերկացնեն Արդարութեան Տան մէջ:

Հակառակ դէպքում, եթէ միութիւններ չը կազմվեն և ընտրութիւնները չը կազմակերպվեն, ազգային ժողովը ապարդիւն կը լինի Պարսկաստանի ժողովրդի համար: Նա կը ծառայէ միայն պարսիկ բիւրոկրատիայի ուժեղացման, ինչպէս այդ լինում է արդէն այժմեանից եւս:

Եւ դրան իբր ապացոյց, յօդուածագիրը մատնանիշ է անում մի նամակ, ուղարկված Թաւրիզից և տպված «Իրշադ»-ում: Նամակի հեղինակը, ի միջի այլոց, ասում է.

«Այս օրերումս Թաւրիզի հոգևորականները կալուածատէրերից և պաշտօնատար անձերից մի խոշոր ժողով կազմելով՝ ընտրեցին մի կալուածատէրի, նրան տուեցին տասներկու հազար թուման փող և չորս հարիւր թուման էլ ճանապարհածախս, որպէսզի երթայ բարձր հոգևորականութեան մօտ (երևի Քերբէլայում), տասներկու հազարը կաշառք տայ և ազգային ժողովի փակման հրամանը ձեռք բերէ»:

Ու յօդուածագիրը զայրացած շեշտերով բողոքում է այդ փաստի դէմ և «իսլամի և մարդկութեան» իրաւունքները պահանջում:

Յետոյ անդրադառնալով իր վերոյիշեալ խորհուրդներին, դարձեալ կրկնում է, որ միութիւններ կազմվեն, որպէսզի նրանք այլ և այլ միջոցներով և գլխաւորապէս ընդհանուր գործադուլներ սարքելով կռուեն պարսիկ իշխող դասակարգերի ոտնձգութիւնների դէմ:

Փրկութիւնը միմիայն կազմակերպութեան մէջ է:

Միանգամայն արդարացի են Թուրք յօդուածագրի դատողութիւնները:

Զ.

ԿԱՆԱՆՑ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

Չինական հասարակական մտաւոր աշխատանքները ոչ մի այն չեն թուլանում, այլ և հետզհետէ բնկնում են ժողովրդական կեանքի աւելի մեծ պահանջները, որոնք մինչև այժմ ամփոփված էին իրանց առանձնայատուկ, չինական, չափազանց նեղ, կենսական շրջանակներում:

Մինչև վերջին ժամանակներս չինական հասարակութիւնը գաղափար չունէր բարեգործական ընկերութիւններ կազմակերպելու մասին, որոնք օգնութեան կը հասնէին ժողովրդին իր բոլոր զանազան տեսակ կարիքների և կեանքի ձախորդութիւնների ժամանակ: Բարեգործութիւնը Չինաստանում եղել է կամ անհատական (կամ մեռեալների հոգու համար, կամ թէ հիւանդութիւնից ապաքինելու, անզաւակ կնոջ զաւակ պարգևելու բարերարութեան համար իբրև շնորհակալութիւն և այլն) կամ ազգակցական (ազգականը օգնում է իր աղքատ ազգականներին) և կամ թէ տեղական երկրացիական:

Երկրացիութիւնները բարեգործական ընկերութիւններ էին կազմում և օգնութիւն էին ցոյց տալիս աղատված, թշուառութեան մէջ ընկած իրանց երկրացիներին միայն:

Չինաստանում մինչև այժմ էլ դեռ ևս չը կան ոչ գիտնական ընկերութիւններ, ոչ էլ այնպիսի ընկերութիւններ, որոնք նպատակ ունենային լուծելու այս կամ այն սօցիալական կամ գիտական խնդիրները:

Եւ ահա հէնց նորերս բացվել է կանանց երկու ընկերութիւն. մէկը՝ բարեգործական Պեկինում, իսկ միւսը՝ Շանգհայում, որ նպատակ է դրել մաքառելու չինական կնոջ ոտները այլանդակելու դէմ: Պեկինի բարեգործական ընկերութիւնը արդէն բազմաթիւ անդամներ ունի պաշտօնեաների կանանց ու աղջիկների շրջանում, բաւականաչափ դրամական միջոցներ ունի և մտադիր է իր անդրանիկ օգնութիւնը հասցնելու Չինաստանի հարաւային մասերում հեղեղից վնասվածներին, անբերրիութիւնից վնասված գիւղացիներին, որոնց մէջ սովը դեռ շարունակվում է:

Այդպիսով չինացի կինը արել է իր առաջին քայլը դէպի հասարակական կեանքը և պէտք է կարծել, որ նրա ճակատագրի վրա ծանրացած կեղեքումը կը վերանայ:

Կնոջը օգնութեան է հասնում և կառավարութիւնը: Նորերս հրատարակված է կայսրուհու ուկազը, որով արգելվում է ամբողջ Չինաստանում աղջկերանց առևտուրը:

Իրանց աղջիկներին վաճառելու ընդարձակ իրաւունքներ վայելում էին Չինաստանում բոլոր աղքատ ընտանիքները, որոնց համար աղջիկը ոչ այլ ինչ էր, բայց եթէ մի աւելորդ բերան...

Աղջիկներին ուրախութեամբ առնում էին հարուստները իրանց տների համար իբրև ծառաներ, նոյնպէս և հարճերի թիւը լրացնելու համար. աղջիկներ առնում էին և թափառաշրջիկ երգիչ խմբերը և նրանցից երգչուհիներ պատրաստում:

Ի հարկէ, Չինաստանում ուկազի հրատարակումից դեռ շատ հեռու է նրա իրականացումը, բայց և այնպէս առաջին քայլը արդէն արված է, հասարակական գիտակցութեանը և մտածողութեանը խթան է տրված, և թէյարաններում ու հասարակաց տներում 16 տարեկան աղջիկներ պահելը անկասկած առաջ կը բերէ շարժում յօգուտ կանանց ազատութեան: («Страна»)

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օսմանեան պատրիարքի պահանջներէ մին ալ, որուն գոհացում տալ խոստացաւ սուլթանը, Երեսփոխանական Ժողով գումարելով Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան Քաղաքական և Կրօնական ժողովների նորոգ ընտրութիւնն էր: Յայտնի է որ 1896-էն ի վեր ժողովականներէն շատեր մեռած կամ հեռացած լինելով, ժողովքի անդամների օրինական թիւն ալ շատ պակսած էր:

Սուլթանի թոյլտւութեամբ Երեսփոխանական ժողովը գումարուած է պատրիարքարանի սրահին մէջ: Երեսփոխաններու թիւն ալ 140-էն 59-ի իջած էր, մեռածներին և Կ. Պոլսէն հեռացածներին տեղ նոր ընտրութիւններ կատարուած չլինելով երկար ժամանակէ ի վեր: Մնացած 59 երեսփոխաններէն 51-ը ներկայ գտնուած են Երեսփոխանական ժողովի այս նստին որի ատենապետութեան պաշտօնը վարեր է Տէր Տիգրան Բարաղամեան, տարիքով երիցագոյն անդամը նկատուելով, և ատենադպրի պաշտօնն ալ վարեր է Տէր Մկրտիչ Մելիքեան:

Առանց երկար բարակ վիճաբանութեան և օրինական թերութիւններին շատ մանրակրկիտ լինելու, ձեռնարկեր են Քաղաքական և Կրօնական ժողովների ընտրութեան համար քւէարկութեան, որի արդիւնքն եղած է հետևեալը:

Քաղաքական ժողով

Գ. էֆ. Նորատունկեան 36քուէ Տիարներ, Գէորգ Ապանեան 45, Տոգդ. Տիգրան Աճէմեան 45, Տիգրան Թոքաթեան 43, Յարութիւն Ասլանեան 40, Միհրան Սեթեան 38, Նազար Եբամեան 38, Տիգրան Մանուկեան 35, Արշակ Գարակէօզեան 33, Հմայեակ Սէֆէրեան 31, Մկրտիչ Ասասեան 30, Սեպուհ պէյ Մաքսուտ 29, Տիգրան Աչնանեան 23, Վահան Սուրէնեան 21:

Կրօնական ժողով

Գաբրիէլ Եպ. Ճէվահիրճեան 41, Մովսէս քահ. Կէօմրիւքճեան 38, Վահրամ Արքեպ. Մանկունի 36, Մեսրոպ արք. Սուքիասեան 36, Գրիգորիս արք. Յովհաննէսեան 34, Ղևոնդ վրդ. Դուրեան 48, Գրիգորիս վրդ. Պալագեան 42, Յովհաննէս քահ. Մկրեան 50, Սահակ քահ. Սարգսեան 48, Հմայեակ քահ. Էքսէրճեան 43, Միքայէլ քահ. Աչճեան 41, Կարապետ քահ. Սեթեան 38, Գրիգոր քահ. Ճեպեճեան 28, Կարապետ քահ. Սանտալճեան 26: Երեցեան Գէորգ եպիսկոպոս չէ յաջողած ընտրուիլ: Իսկ Դիմաքսեան Հմայեակ եպիսկոպոս, Վանքեան Արիստակէս եպիսկոպոս և Երուսաղէմի պատրիարքական փոխանորդ Չիլինկիրեան վարդապետ չեն ընտրուած, Բ. Դրան կողմէն անոնց նկատմամբ դիտողութիւն եղած լինելով:

Ընտրութեան սոյն արդիւնքը, մինչև որ նախարարական ժողովէն վաւերացուի, Կ. Պօլսի լրագիրներին մէջ հրատարակուելուն թոյլտւութիւն չէ եղած գրաքննութենէն: Ցարդ հրատարակութիւնը տեսնուած չլինելով, կը հետևի թէ դեռ չէ վաւերացուած: Կըսուի թէ նախորդ Քաղաքական ժողովի անդամներէն Եազըճեան Բօղէր և Տ. Ներսէսեան Տիգրան էֆէնտիներն որոնք չեն յաջողած վերընտրուիլ, Բ. Դրան մէջ մատ կը խաղցունեն, բեկանել տալու համար այս ընտրութիւն:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

4 հոկտեմբերի

ՄՕՍԿՎԱ, 4 հոկտեմբերի: Քաղաքագլուխը Պետերբուրգից ստացաւ մի ծանուցագիր, որ Պետական Դումայի ընտրութիւնների հրահանգները շուտով կը հրատարակվեն. դրա համար հարկաւոր է ձեռնարկել նախապատրաստական աշխատանքների: Քաղաքային վարչութիւնը ցուցակագրերը կարող է պատրաստել հազիւ դեկտեմբերի 4-ին: Գեներալ-նահանգապետը մերժեց համալսարանի միջնորդութիւնը՝ հրէայ կամաւոր ունկնդիրներին և ունկնդրուհիներին Մօսկվայում ապրելու իրաւունք տալու: Կուրսկից Մօսկվա գնացող Ցարիցինօ և Լիւբլինօ կայարանների միջև, գնացքի մէջ սպանվեց ժանդարմ Լօգաչեվը և վիրաւորվեցին երկու ճանապարհորդներ: Կրակողը երկու անգամ արձակեց իր վրա: Կալանաւորելով նրան տարան Մօսկվայի բանտային հիւանդանոցը:

ԲԷԼՕՍՏՕԿ, 4 հոկտեմբերի: Հրէական «Բունդ» կուսակցութեան տեղեկութիւնների հիման վրա՝ նրա վերջին համագումարի հաւաքման ժամանակ՝ կուսակցութեան մէջ հաշւում է 83,890 հոգի:

ԿՈՒՆԳՈՒՐ, 4 հոկտեմբերի: Կառուցվող երկաթուղային ճանապարհի դինամիտային պահեստը կողոպտված է: Տարված է 7 պուդ դինամիտ, հրացան և փամփուշտներ: Չարագործները անյայտացան:

ՌՕՍՏՕՎ—ԴՕՆԻ ՎՐԱ, 4 հոկտեմբերի: Ծովային ուսումնարանի փոքր դասարանի մի աշակերտ ուսումնարանի տեսուչ Թումանովի կեանքի դէմ մահափորձ կատարեց: Թումանովը սարճանակից թեթև կերպով վիրաւորվեց:

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ, 4 հոկտեմբերի: Գեներալ-նահանգապետ Սկրիդլօվը բերդի կամենդանտ Նեպլիւեվի կեանքի դէմ մահափորձ կատարող Սավինկովին հաւպտվախտից փախչելու համար, զինուորական դատարանին յանձնեց պահապան զինուորների գլխաւոր Կորոտկովին, մէկ ունտեր-օֆիցերի և վեց զինուորների:

ՏՕԿԻՕ, 4 հոկտեմբերի: Հնդկաստանի հետ մերձեցման ձգտումը աւելանում է և դրա զարգացման համար այստեղ ձեռնարկում են մի շարք միջոցներ լուսաւորութեան, հաւատի և առևտրի հողի վրա. համալսարաններում և ուսումնարաններում հնդկացիների թիւը աւելանում է: Հնդկացի բուդդիստները գալիս են Եապօնիա, եապօնականները—Հնդկաստան՝ միմեանց փոխադարձ ծանօթութեան համար: Բոլորը դրանք եապօնական շոգենաւերի վրա օգտվում են արտօնութիւններով: Տօկիօի Հնդկա-եապօնական ընկերութիւնը դիմեց Հնդկաստանին մի հարցափնդումով, թէ արդեօք որքա՞ն հնարաւոր է Եապօնիայից արտադրել ապրանքներ և ի՞նչ պայմաններով: Աչքի առաջ ունենալով հնդկացիների մէջ ազգային շարժման ուժեղանալը և եւրօպական ապրանքների բօյկօտը—հարցափնդումը մեծ համակրութիւն գտաւ Հնդկաստանում: Եապօնիայի առաջարկութիւնը նրա համար գտաւ պարարտ հող, որ հնդկացի ուսանողները Տօկիօում հրատարակում են կոչեր, որոնց մէջ դիմում են իրանց ժողովրդին ազատութեան դրօշակի տակ միանալ, ապստամբվել և իրանց պարտքը կատարել. Նրանց խօսքերով Հնդկաստանին սպասում է լուսաւորված Եապօնիայի օգնութիւնը, որը լաւ դաս առեց Արևմուտքին:

ԲԻԶԵՐՏԱ, 4 հոկտեմբերի: Առաւօտեան խիստ փոթորիկի ժամանակ վարժութիւններ կատարելու համար բաց ծովը դուրս եկած ստորջրեայ «Լիւտէն» նաւակը կորաւ: Նրան գտնելու համար ձեռք առած բոլոր միջոցները ոչ մի հետևանքի չը հասցրին: Նաւակի խումբը բաղկացած էր 11 նաւաստիներից՝ լեյտենանտի հրամանատարութեամբ:

5 հոկտեմբերի

ՍՈՒԽՈՒՄ, 4 հոկտեմբերի: Տեղեկութիւնների հիման վրա «Георгій» շոգենաւը կողոպտող 20 գուրիացիները և 2 ռուսները անցան Զուգդիդի գաւառը և անյայտացան: Կասկածանքով կալանաւորված են 3 հոգի: Կազմվեց զինուորա-դաշտային դատարան:

ՎԼԱԴԻՎԱՍՏՕԿ, 4 հոկտեմբերի: Եապօնիայից հասած տեղեկութիւնների հիման վրա, զինուորական մինիստրութեան բիւջէտը եկող տարի ընդգծում է 46 միլիօն սովորական ծախսեր, մի միլիօնով աւելի անցեալ տարվայ զօրքի վրա արված ծախսերից. 49,300,000 իէն արտակարգ ծախսերի համար, դրանցից 20 միլիօնը Մանջուրիայի համար. 25 միլիօն այնտեղի ռազմական ծախսերի համար, 700,000 Սախալինի և 3,600,000 երկու տարվայ զինուորական ծառայութիւն մտցնելու ծախսերի համար:

ՀՌՕՄ, 4 հոկտեմբերի: Երկրագործութեան մինիստրի և գիտութիւնների յայտնի գործիչների ներկայութեամբ բացվեց միջազգային կօնֆերենցիա՝ կազմելու համար միջազգային երկրաշարժաբանական միութիւն: Միութեան նախագահ ընտրվեց պրօֆէսօր Պալացցօ: Հետևեալ համագումարը որոշված է բանալ 1907 թւին Հաագայում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 հոկտեմբերի: Պաշտօնական: Մինիստրների խորհրդի հոկտեմբերի 3-ի նիստը ամբողջովին նուիրված էր 1907 թւի պետական նախահաշւի այս կամ այն փոփոխութիւնների նախապատրաստական քննութեան, որի վերջնական եզրակացութիւնը տալու են Պետական Դուման և Պետական Խորհուրդը: Մասնաւորապէս խորհուրդը հաւանութիւն տուեց ժողովրդական մինիստրի հետևեալ ենթադրութիւններին—պետական գանձարանից յատկացնել 5 տարվայ ընթացքում, հաշւելով 1907 թւից 40,000 րուբլու մի գումար, իբրև նպաստ՝ տալու կանանց պրօֆէսիօնալ կրթական հաստատութիւններին և ուսումնարաններին, 12,698 ր. բաց թողնել անատոմիական ինստիտուտի պահպանութեան համար, 59,778 րուբլի՝ Պրագայի արհեստաւորաց դպրոցի կառուցման և պահպանութեան համար, և Մօսկվայի կայսերական ռուսաց պատմական մուզէի համար ամենամեայ նպաստ 10,000 րուբլի հինաւուրց յիշատակարաններ ձեռք բերելու համար: Արտաքին գործերի մինիստրի առաջարկը. բաց թողնելու 9500 րուբլի հող գնելու Բիրմանշախում կայսերական հիւպատոսարան կառուցանելու համար և 11,667 րուբլի շինութիւն ձեռք բերելու Սպահանում կայսերական հիւպատոսարանը տեղաւորեցնելու համար:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 4 հոկտեմբերի: Առաւօտեան Լէվկախում 10 կողոպտիչներ կանգնեցրին ելէքտրաքարշի վագօնը, որի երկու գանձապահները տանում էին 2000 րուբլի, թռան վագոնի վրա և ատրճանակներով սպառնալով, խլեցին փողերը և սկսեցին փախչել: Հասարակութեան աղաղակի վրա անցնող պահակը սկսեց հետամուտ լինել կողոպտիչներին, որոնք կրակեցին և ծանր վիրաւորեցին քաղաքապահին: Հրացանաձգութեան ձայնի վրա զօրանոցից դուրս եկան զինուորները և սպանեցին երկու կողոպտիչներին և երկուսին էլ վիրաւորեցին. Մնացած կողոպտիչները թագնվելով մօտակայ մի տան մէջ, սկսեցին պատուհաններից կրակել: Բռնված են մի քանի հոգի. յետ է խլված 1200 րուբլի:

ՆՕՎՕՉԵՐԿԱՍԿ, 4 հոկտեմբերի: Պետական Դումայի նախկին պատգամաւորներ՝ ուսուցիչ Կրիւկովին, Խարլամովին և Աֆանասեվ քահանային ենթարկում են պատասխանատուութեան 129 յօդուածի հիման վրա:

ԵԱՐՕՍԼԱՒ, 4 հոկտեմբերի: Երէկ գիշեր չորս չարագործների ձեռքով կողոպտված է պօստ հեռագրական բաժանմունքը: Տարված է 1100 րուբլի:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 հոկտեմբերի: Երկաթուղային ծառայողների նոր նախագծի հիման վրա, կանայք կարող են ընդունվել բոլոր պաշտօններում, եթէ միայն անհրաժեշտ պահանջներին բաւարարութիւն են տալիս, բացի տեխնիկական էքսպլօատացիայից: Պաշտօններում կանայք օգտվում են բոլոր իրաւունքներով և միւսների հետ կրում են հաւասար պատասխանատուութիւն: Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրին իրաւունք է տրված կանանց նշանակել մի քանի տեխնիքական պաշտօններում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 հոկտեմբերի: Սեպտեմբեր ամսում կողոպտված է 112 արքունական գինետներ, մի պահեստ, երկու տրանսպորտ գինիով, 6 հարկահաններ: Անաջող փորձ կատարվեց արքունական գինետների մի պահեստի և չորս հարկահանի դէմ: Գանձարանի վնասը հասնում է 82,858 րուբլու: Սեպտեմբեր ամսում յարձակումների թիւը 17 անգամ քիչ էր, քան օգոստոս ամսում. վնասը հասնում է 38,180 րուբլու: Արքունական գինետների շրջանում ծախված է օգոստոս ամսում 6994 վեդրօ գինի աւելի, քան անցեալ տարի տարվայ սկզբից (?) 53,214 հազար, 7099-ով աւելի: Մօսկվայի համալսարանի պատգամաւորութիւնը ստացաւ բաւարար հետևանքներ. յոյս կայ համալսարանը բանալ ուրբաթ օրը: Բանալու հարցը համալսարանի խորհրդում հինգշաբթի օրը վերջնականապէս կը վճռվի:

ՎԻԼՆԱ, 4 հոկտեմբերի: Կէս տարվայ ընդմիջումից յետոյ հանդիսաւոր կերպով բացվեցին քաղաքային թատրօնում լեհական մշտական խմբի ներկայացումները: Ներկայ էին գեներալ-նահանգապետը և նահանգապետը: Շնորհաւորութիւններ են ստացված՝ Կրակօվից, Լվօվից և Պօզնայից:

ՄԻՒՆԽԷՆ, 4 հոկտեմբերի: Արտաքին գործերի մինիստր Իզվօլսկին այցելեց Բաւարիայի առաջին մինիստրին, որի հետ մտերմական կապեր է պահպանում իրանց միասին դիպլօմատիկական գործունէութեան ժամանակից սկսած:

ՊԱՐԻԶ, 4 հոկտեմբերի: Ժամանեց Իզվօլսկին:

ԲԵՐԼԻՆ, 4 հոկտեմբերի: Կէպպէնիկեանի միջնադէպը առաջացրեց մեծ յուզում թէ մամուլի մէջ և թէ բօրսայում: Կայսրը հրամայեց ուղարկել իրան հեռագրով մանրամասն զեկուցում:

ՄԱԴՐԻԴ, 4 հոկտեմբերի: Զինուորական մինիստրութիւնը հերքում է այն լուրերը, որ իբր թէ կառավարութիւնը մտադիր է ծախել իր թնդանօթային գործարանը Կրուպպի ֆիրմային:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880

(Կուկիա, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերի

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական, (սիֆիլիս) միզասեռ. հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներքայքին:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժական:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ի. Կ. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Օ. ՀԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇԷԲՐԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Գ. Յ. Գուրդենօվ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութեան:

Ա. Մ. ՓՈՂԻՆՈՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահատ.:

Խ. Գ. ԱԲԵԱՆՑ—7—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (գօնսուլիում) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

մշտական մահճակալներով:

Ելիզավէտինսկայա փողոց, 101, տէլէֆօն 1026

Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր:

Մ. Գ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆՑ 1—2 ժ.—միզասեռական, կաշուի և սիֆիլիս:

Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՑ 11—12 ժ.—ջղային, ներքին և էլէքտրօ-բուժութիւն:

Փ. Ն. ԴԻՄԻՏՐՕՎ—11—12 կ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

Ի. Խ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ 12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ 12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՏ 1—2 ժ. վիրաբուժական հ.

Մ. Մ. ԷԼՋԻԵԱՆ 1—2 ժ. քթի, կոկորդի և ականջի:

Փ. Ա. ԲԷՅԷՐ—երեխայոց և ներքին հ.

Հիւանդանոցում բժշկում են հիպնօզով, կատարվում միկրօսկօպիական, բակտէրիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկահատութիւն և դայեակների (кормилица) ընտրողութիւն: Բժշկական խորհրդի համար վճարը 50 կոպ.: Օպէրացիայի և համախորհրդի վճարը ըստ համաձայնութեան: Գիշերօթիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին համարներից:

(Հ. ու. կ.) 99—100

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

կապալով է տալիս Սոլոգոբի փողոցի և Վօրօնցօվի անցքի անկիւնում գտնվող քաղաքական տունը, որը իր մէջ պարունակում է 2 խանութ՝ նկուղով և վերնասրահով: Կապալով վերցնել ցանկացողները հրաւիրվում են մրցութեան համար վարչութեան 4-րդ բաժանմունքը սեպտեմբերի 7-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին: 2—3

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ Շամքոռեցոց եկեղեցու ծխական դպրոցի երկրորդ բաժանմունքում ընդունվում են

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻՆԵՐ

2—3

ՈՐՈՆՈՒՄ ԵՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ

Գերմանիայի սենսացիօն նորութիւններ վաճառելու համար: Շատ ձեռնտու աշխատանք: Համաձայնութեան դէպքում բարեհաճել հասցէն գրել՝ an Haasenstein Vogler A. Q. Frankfurt A, M. U. O. 11584: 1—1

Լոյս տեսաւ

ԸՆԿԵՐ

Լ. ԼԱԶԵԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

Գինը 15 կոպ.

Գումարով ցանկացողներին 50 օր. 20%, 100-ը 25%, 200-ը 30% զիջումով. առանց ճանապարհածախսի: Կարելի է և վերադիր:

Դիմել՝ Вардану Чиниджянъ фото-цинкографію С. Согомоняна Тифлисъ.

(հ. կ. ե.) 5—5

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային գնացքների երթևեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով).

	Փոստային	Մարդատար.	Արագ.	Ապրանք.
Բագուից դուրս գալը.	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ. 20 ր. գէշ.	4 ժ. 03 ր. գէշ.
Թիֆլիս հասնելը.	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գէշ.	9 ժ. 37 ր. երեկ.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
(Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գէշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր. գէշ.
Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր. գէշ.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գէշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր. ցեր.
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր. գէշ.
Կարսից » »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 16 ր. գէշ.
Ալեքսանդրօպօլից դուրս գալը.	7 » 38 ր. եր.	—	—	7 ժ. 06 ր. առ.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր. ցեր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գէշ.	—	—	3 ժ. 25 ր. ցեր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր. ցեր.
Ալեքսանդրօպօլից դուրս գալը.	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր. գէշ.
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր. գէշ.
Կարս հասնելը).	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր. առ.

ՄԻ ՀԱՅ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ,

որ գիտէ հաշւապահութիւն և հմուտ է մանուֆակտուրային-առևտրական գործերին, որոնում է մի որևէ համապատասխան պաշտօն:

Հասցէն՝ Эривань. площадь, лимонадная будка А. Хачатурова.

ու. շ. ե. հ. 1—5

ՀՐԱՒԷՐ

Զրկինանց ս. Կարապետ եկեղեցու հոգաբարձութիւնը խնդրում է ծախսաններին շնորհ բերել կիրակի, հոկտեմբերի 8-ին, ս. պատարագից յետոյ, ժամը ճիշտ 12-ին, նոյն եկեղեցու դպրոցը՝ ծխական վերջին ժողովին մասնակցելու, ուսումնարանի բացման մասին խորհրդակցելու համար: Թերթիկներ չեն լինելու:

Փոխ-նախագահ հոգաբարձութեան՝

Մ. Աթարեգեան

ու. շ. 1—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԱՐԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ"

Բ. տպագրութիւն

Հրատար. Ս. Մէլիք-Սողոմոնեանի

Գինն է 60 կոպ.

Գլխաւոր պահեստը Թիֆլիսում՝ «Գուտենբերգ» գրախանութում: Կարսում կարելի է ձեռք բերել՝ Եղբ. Մկրտումեանների խանութում, Բագւում՝ Յ. Ղազանճեան իմօտ: 1—5

ՄԵՂՐԻ ԳԻՒՂԻ

ծխական դպրոցի համար

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

մի վարժուհի: Պարապմունքների առարկաները են՝ ռուսաց լեզու և ձեռագործ: Պայմանների մասին դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցը: 1—2

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

դպրոցի VII-րդ դասարանի երկու աշակերտներ ցանկանում են դասեր տալ հայերէնից և ուրիշ առարկաներից նպաստաւոր պայմաններով. կարելի է և սենեակի ու ճաշի փոխարէն:

Հասցէ՝ Елисаветинская ул. д. № 74, Седьмоклассникамъ.

ա. օ. 3—8

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Կ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է բերանի և ատամների հիւանդութիւն ունեցողներին. պատրաստում է արուեստական ատամներ, քիմք, քիթ և անդամահատված ծնօտների պրօթէզներ:

Ընդունելութեան ժամերը 9—2 առաւօտեան և 4—6 երեկոյեան:

Հասցէն՝ Վանքի և Բարոնսկի փողոցների անկիւն № 10: (ա.օ.) 18—30

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՑԻՏՈՂՑԵԱՆԻ

(Յենիկս Ռենեսանս)

„ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ"

(Թարգմանական և ինքնուրոյն բանաստեղծութիւնների ժողովածու)

Գինը 30 կոպ. ճանապարհածախսով 40 կ., 100-ից աւելի գնողներին 20% զեղչ. պակաս գնողին 10%:

Դիմել թարգմանչին՝ Александрополь Никогайосу Цитохцяну. 12—15

Մելիտօպօլի ս. Աւետման եկեղեցու համար հարկաւոր է մի ձայնաւոր դպիր, որ ծանօթ լինի եկեղեցական ամբողջ երգեցողութեան: Տարեկան ռոճիկ 240 ր. և անտիրնք տարեկան ոչ աւելի 200 ր. և ճանապարհածախք: Դիմել Мелитополь. Тавр. губ. священ. Гавріэлу Турпаянъ կամ Ктитору Степанъ С. Маденову. 4—6

Կար ու ձևի ուսումնարան և

ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

Վերանորոգվում է աշակերտուհիների ընդունելութիւնը հոկտեմբերի 1-ից ժամը 11—2-ը, պարիզեան մեթօդով:

Կար ու ձևի ամբողջ կուրսը 20 ռուբլի

Պատուէրներ՝ տիկնանց և երեխայոց վերնազգեստներ և սպիտակեղէններ մաշկեի գներով:

Հասցէն՝ Церковная ул. 9 уч., № 14, Н. А. Амирбековой. 2—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Գ. Զախարբէգեանց

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՋՂԱՅԻՆ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւնը { առաւ. 10—12 ժ. / երեկոյեան 6—7 ժ.

Տէլէֆօն № 1087

Սօլօլակ, Լերմօնտօվսկայա փող., 16.

(ա. օ.) 21—150

ԸՆՏԻՐ ԸՆԹԵՐՑԱՆԵԼԻ

ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ

1. «Միրա» գրքից 9 պատմ. | զերման. 40
2. Ժամանակը ոսկի | պատկեր. 40
3. Բաշ Աչուղ . 25
4. Սասունցի Յովհան | պատմ. 30
5. Խուլ Մաչիկ | վէպիկներ 20
6. Տովինար . 20
7. Շէն Թագաւորի աղջիկ . 20
8. Երկու աղբերացեղ . 30
9. Աստուած աղքատի կեղուցում . 30
10. Անմեն աշխարհ . 30
11. Հէքիաթներ . 30
12. Աստուած չը ճանաչող | պատկեր. 10
13. Գալօ Աթօ և Խաչան . 12
14. Երկասիրութիւններ ա. կապուկ . 30

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին, գումարով ցանկացողները Էրան Քամալեանց Ս. Ներսիսեան դպրոց: (հ. ու. կ.) 5—20

ԾԱԽՎՈՒՄ Է

միմիայն Թիֆլիսի Թղթավաճառ Միասնիկովի մօտ

Պօղոս Սահակեանի 1886 թւի յօրինած

ՀԱՅՈՑ ՎԱՅԵԼՉԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

3-աստիճանի տետրակներ թէք տողերով

երկրորդ փոփոխութիւնը:

Պատրաստէ և ապպրութեան, նոյն տետրակների վրա,

Պ. Սահակեանի և Ս. Ք. Սամուէլեանի

ՀԱՅՈՑ ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(ու. շ. հ.) Օրինակը: 3—3

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւնների: Ընդունելութիւն ամեն օր 12—1 ժ. առ. և 5—6 երեկ.

Միխայլովսկի պր. ա. Ճավճավաձէի № 36

(կ.շ.ու.) 61—100

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Շաբաթ, հոկտեմբերի 7-ին,

Թիֆլիսի ժողովարանի հայ թատերական խումբը, բարեհաճ մասնակցութեամբ տիկին ա. ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ

Դրամա 4 գործ. հեղ. Շիրվանզադէի

Մասնակցում են տ.տ. Մայսուրեան, Հաբէկ, օր. օր. Զմշկեան, ***, պ.պ. Վանցեր Կուսիկեան, Խերանեան, Բէժանեան և ուրիշները:

Սկիզբը է ճիշտ ժամը 8-ին երեկոյեան

Տեղերի գինը 2 ր. 50 կ.-ից մինչև 50 կոպ.

Ռեժիսսեոր տ. Մայսուրեան

Տոմսակները կարելի է ստանալ ժողովարանում ամեն օր:

հ. ու. 2—2

ԲԺԻՇԿ

Ա. Մխիթարեանց

Մասնագէտ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւնների: Ընդունում է առաւօտեան 10—12, երեկոյեան 6—8 կանանց համար 12—1 ժամը:

Սօլօլակ, անկիւն Բէհբութեան և Գալավինի փողոցների, № 33/15:

(ա. օ.) 23—100

ԲԺԻՇԿ

Լևոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիս և կաշուի հիւանդութիւնների: Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.: Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.: Հասցէն անկիւն Գօլովինեան պրօսպեկտի և Կաղնեականեան փողոցի, տուն Բաժանեանի: Մուտքը Կաղնեակի փողոցից

(ա. օ.) 248—300